

François Villon – Janez Menart – Jani Kovačič

Tolovajske balade

François Villon¹ – Janez Menart – Jani Kovačič

Tolovajske balade²

Ženski del:

OROŽARKA – Orožarka – izkušena starka
TOČAJKA – Kelnarca – Debela Margot (?)
DEKLA1 & DEKLA2 – Gospodični – mladi pevki & točajki, Dekla1 in Dekla2

Moški del:

VILLON – F Villon
BERAČ – Berač /slepec/ star možak
JEAN – Rokomavh – Petit Jaen
CAYEUX – Duhoven – Colin de Cayeux
MAUTAINT – Seržant&soodnik – Jean Moutaint
BARRE – Ječar – Ba(s)tard de la Barre
PIVEC1 & PIVEC2 – Pivski kolegi – mladiči, podmladek Školjkarjev, Pivec1 in Pivec2
STRAŽA – Straža – 2 /običajno tisti, ki je prost/

Ansambel:

Piščali, lutnja, viola da gamba /čelo/, tolkala

Prolog I

BALADA O DOBREM NASVETU
NEPRIDIPRAVOM (Ballade de Bonne Doctrine)

I. dej

(pribod Villona v gostilno, slede pripovedi ...)

TRETJA TOLOVAJSKA BALADA
(Ballades en jargon III)
TOŽBA LEPE OROŽARKE (Les regretes de la belle Heaulmiere)
BALADA O GOSPEH MINULIH DNI
(Ballade des Dames du temps jadis)
DVOJNA BALADA (Double ballade)
RONDO (Lay Rondeau)
ŠESTA TOLOVAJSKA BALADA (Ballades en jargon VI)

/špiclji, sodni uradniki

ČETRTA TOLOVAJSKA BALADA
(Ballades en jargon IV)

/sodišče, sodba

BALADA /gobezdač/ (Ballade des langues ennuieuses)

Prvi epilog /zapor

BALADA O OBEŠENCIH (L'epitaphe Villon)
EPISTOLA PRIJATELJEM (IX. Epître à ses amis)

Prolog II

BALADA O PREGOVORIH (Ballade des Proverbes)

II. dej

/spet gostilna in razgovori

DRUGA TOLOVAJSKA BALADA
(Ballades en jargon II)
BALADA ZA LJUBICO (Ballade a s'Amie)
BALADA – NASVET LEPE
OROŽARKE LAHKIM DEKLETOM
(Ballade de la belle Heaulmiere aux filles de joie)
BALADA O DEBELI MARGOT (Ballade de la Grosse Margot)
BALADA IN MOLITEV (Pour Jehan Cotart – Ballade et Oraison)

/pretep, uboj duhovnika

/zapor spet

BALADA – MOLITEV K NAŠI LJUBI
GOSPE (Ballade pour prier Nostre-Dame)

/obsodba z obešanjem

ANA BALADA V LE-TEM STAREM
JEZIKU (Ballade en veil langage françois [en vieil langage françois])

/preden ga peljejo na morišče

PRVA TOLOVAJSKA BALADA (Ballades en jargon I)

/pomilostitev z izgonom

Drugi epilog

/odbod Villona iz Pariza

BALADA O ODPUŠČANJU (Ballade de merci)

Tretji epilog

/radost življenja

BALADA O FRANCU GONTIERU (Les Contredits Franc Gontier)

Prolog I.*1. prizor**/ansambel, Dekla1 & Dekla2, Pivec1 & Pivec2/***§§ BALADA O DOBREM NASVETU NEPRIDIPRAVOM³**

Če si odpustkar, tat, slepar,
ki kocke s svincem obtežiš,
če ponarejaš zlat denar
in tvegaš, da se v paradiz
na vrelem olju prismođiš;
in če si kavelj za tatvine –
kam gre denar, ki ga dobiš?
V gostilne in pa za deklino.

Če si burkač, glumač, šušmar,
ki brenka dvoje, troje viž;
če z rutami znaš kup prevar,
če pred portali božjih hiš
v cerkvenih igrah nosiš križ;
in če kegljaš, kvartaš – kam zgine
vse, kar z vsem tem si priboriš?
V gostilne in pa za deklino.

Da se ti gabi tak denar?
Potem gotovo kje kosiš,
strigljaš in orješ kot ratar:
od tega kar lahko živiš
če za podpis svoj stavljaš križ.
A če že tareš lan te mine:
vse kar zaslužiš gre kot piš
v gostilne in pa za deklino.

Poberi vse kar kje dobiš,
vse hlače, srajce, pelerine
in jih odnesi kot drobiž
v gostilne in pa za deklino.

§

I. dej*2. prizor**/pribod Villona v gostilno – beznico, slede pripovedi...;
Villon, Točajka, Dekla1, Dekla2, Pivec1, Pivec2, Berač/***§§ TRETJA TOLOVAJSKA BALADA⁴**

VILLON:

Tatovi zviti,
vi znate piti
najslajše vince po ves dan,
zvečer pa greste
na mračne ceste
oprezat vsak na svojo stran;
če tava kje kak teleban,
poberete mu vse na mah –
on pa tih, plah,
ker ga je strah,
stoji, kot da požrl bi drog,
pred bratci svinjsko trdih rok.

PIVEC1:

In ko so tipi
pri kakšni cipi,
okradeš jih še bolj brez straha:
tip šlata, jaha,
mečka brez daha
in valja se po babji riti –
mi pa kje v skrinji skriti
počakamo, da se znori,
potem pa en-dva-tri
po njem s pestmi
in že leži precej ubog
pred bratci svinjsko trdih rok.

PIVEC2:

Hej, školjkarji,
vi bučmani,
ogibajte se gavg kot vraga,
sicer kdaj špaga
vam rit izvaga
in v nič potegne vas s sveta.
Tako konča,
kdor se kurba,
kdor se pijan s tatovi brati,
kdor kifeljca tako premlati,
da več ne more vstati
in se iztegne bled in tog
pred bratci svinjsko trdih rok.

VILLON:

Pomislite na zven verig,
na martre in na štrik!
Izurite se v goljufiji,
v tatinstvu in moriji!
Da ne pritira vas slab slog
pred bratce svinjsko trdih rok.

§

VILLON /vrže mošnjo na mizo/:

Tole bomo zdaj zapili, denar nima gospodarja.
Kdor ljudem čimprej ne vrne cvenka,
ta je tat, skopuh, stiskač,
zato zasluži štrik za vrat!

Kot se sčisti potok, v katerega se oščijejo tri brzice
višje, tako novec ni več umazan, ko zamenja par rok.
Zato naj gre čimprej v promet! Točajka!! Kaj čakaš?
Bokal na mizo! Obešanja so šele jutri dopoldan, do
takrat pa čas imam!

TOČAJKA: Villon! Kod si hodil? Lepo te je videti!
Ampak nič ne dobiš, dokler ne poravnaš dolgov!VILLON: Seveda, rade volje dokler jih lahko. A malo
je manjkalo, pa bi ti ostal dolžnik za zmeraj.TOČAJKA: Vem, Meung⁵ ob Loari, mesto solza!VILLON: Ječe Meungu – tam je smrt nagrada. V njo
spehal me je škof Tibald d' Aussigny⁶ ... Če žegna
stare babe, prav! Naj jih! – A zame ga sploh ni. Ampak
... Zdaj sem tu. Daj pijače za vse – dokler je!*3. prizor**Vsi se posedejo okrog Villona – Dekla1 & Dekla2 prineseta
pijačo – bokale in glažje/*

BERAČ /lažni slepec/: Žejen sem!

VILLON: Pij!

BERAČ: Kar s slepoto sem prislužil, vidiš, sem z vidom izgubil. Bajskova cipa me je okradle temeljiteje, kot če bi šel na semenj. Potem pa mrknila. Šparovna da je kaj! Njen poklic je vzeti, še predno kaj da.

Ko sem navidez slep – zaslužim, ko spregledam spet – izgúbim!

PIVEC1: Od tega, da hodiš za babami, se sprazni le mošnja!

VSI: /*se režijo*/ Ha, ha, haa! Res je,

BERAČ: Izginil je ves moj dobiček. A kljub temu – vražje spretno ji teče čedni gobček!

VILLON: Princ lumpanja, ko boš plačeval kavs, pazi, da bo punca slečena, sicer ti sprazni napačno mošnjo!

PIVEC2: In če ji tamala krvavi, proč od nje takoj, da izvabi cvenk bedakom, si njen grdavš izmisli trikov nebroj.

BERAČ: Vem, kaj je mula, kaj je njeno delo! A plačuje se po opravljenem delu!

PIVEC1: Takrat šele veš koliko je narejeno, nakar se kregaj za koliko in po čim.

PIVEC2: Le tepci plačujejo vnaprej, dokler si živ lahko še vedno plačaš za nazaj! Kaj ne, točajka?

BERAČ: Za kaj je denar? Za gostilne in pa za deklino!

PIVEC1: Vina!!

VILLON: Ah ti stiskači stiskajo zlate namesto deklet! Osvobodil sem skopuha bremena nečlovečnosti.

Kako se je stiskal v dve gubi ves plah pod napušč in skrival lice tja v temen kot, prav malo mar mu je bilo za družbo! Pa ga poglej sedaj: po sredi ceste hodi in kaže svoj obraz kričoč: Stražniki! Stražniki!!

PIVEC2: Glej ga sedaj: svojo skrivnost bi rad delil z vsemi: Okradli so me! Okradli so me! vpije.

VILLON: Kot prerojen je, nov, boljši človek! Vrnil sem izgubljeno ovco občestvu! Napravil sem dobro delo!

PIVEC1: Človek je spoznal, koliko mu pomenijo bližnji!

PIVEC2: Dokler je imel mošnjo je bil silno nedružaben!

VILLON: Ah, angelci, saj vem kako si želite moje družbe! Ali opraviti moram še kar nekaj dobrih del, nekaj za druge, a večino zase.

BERAČ: Saj pravi reklo: Pomagaj si sam in Bog ti bo pomagal!

PIVEC1: Z Bogom se da, s svetniki ne gre.

VILLON: Mi ki imamo v fevdu zrak, bomo zlahka priveslali do smrti,

oni, ki straše se mizerije,

tem v čakanju življenje mine.

4. prizor / o Orožarki /

PIVEC1: Kje so dekleta? Sem z njimi?

PIVEC2: Kje je lepa orožarka?

VILLON: Kaj je še živa?

§§ TOŽBA LEPE OROŽARKE⁸

VILLON /*jo zagleda v kotu in gre k njej*/

Čuj, zdi se mi, da slišim starko,
ki se spominja na mladost,

nekdanjo »lepo orožarko«,
ki v joku stresa jo bridkost:

OROŽARKA :

»O, grda, lopovska starost,
zakaj si me tako skazila,
zakaj le gledam hladno ost,
ki bi me v hipu umorila?

Odvzela si mi silno moč,
ki ženski jo lepota da;
kaj vse, oh, zmogla sem nekoč!
Takrat ga ni bilo moža ... »

PIVEC1 & PIVEC2: /*nadaljujejo*/:

ki bi ne dal ji rad vsega,
pa naj je bil še tak stiskač,
da to bi dobil, kar ima
za smešno zdaj celo berač.

DEKLETA /*prineseta pijačo*/:

Premnogeja je zavrnila
neumnica! – kup »šans je šlo! –
in v zviteža se zaljubila,
mu dala dušo in telo.
Pri drugih šlo je na oko,
a nanj res nora je bila!
On pa je hotel le zlato,
in storil ji premnogo zla.

OROŽARKA /*ob pijači se spominja, parlando*/:

Res, teptal in mlel me je v pesteh,
a jaz sem ga še bolj ljubila!
Če me vlačil je po tleh,
pa del, naj bi ga poljubila,
sem vse trpljenje pozabila.
Objel me je ... o, ta pohota! ...
No, zdaj ... kako sem se zmastila!
Kaj mi ostalo je? Sramota.

PIVEC1 & PIVEC2:

Zdaj stara je in on trohni;
let trideset je od tedaj.
Ko misli, joj! Na tiste dni,
kaj je bila in kaj je zdaj;
ko golo se pogleda kdaj
in zre, kako je uvela,
kako je bedna ... oh, tedaj
bi od bolesti ponorela.

§

OROŽARKA /*nadaljuje*/:

Kje gladko čelo, kje je zdaj
lesk plavih las, lok obrvi,
trepalnice, oči sijaj,
ki nanj so se lovili vsi;
in nos prav pravcate rasti;
ušeska ob sencéh ležeča,
dvodelna bradica in sij
teh lic in usteca rdeča?⁹

BERAČ /*spomini*/:

In kje sta rami ljubko sloki,
kje vitki prsti, vitke roke,
kje drobne prsi, polni boki
rasti prav pravšnje in visoke

za vse ljubezenske naskoke
živahna ledja in devička,
ki v dnu dolinice globoke
cepi sred lepega vrtička.¹⁰

OROŽARKA:

Takó lepota se konča!
Izpite so lahti, roke,
in ramam se vsak križ pozna;
seski vsi mehasti vise
iz bokov mi kosti štrle;
pa moja ... ? Fej! In svoje čase
res stegna – zdaj mrtvo vise,
marogasta kakor klobase.¹¹

5. prizor

OROŽARKA: Vidiš Villon! Na moj pogled so
hrepneli tedne!

VILLON: Orožarka, kaj pa rabiš na starost razen
življenja?

OROŽARKA: Vse bi šlo, če ne bi bilo spominov.
Težko se je sprijaznit!

PIVEC1: Kaj pa pamet?

OROŽARKA: Ah, sine, ne verjemi sholarhom, pamet
je slaba zamenjava za strast! Poslušaj:

Takó po lepih, mladih dneh
vzdihujemo gosi zabite,
ko na starost, čepe pri tleh,
vse v dve gube kot v klopčič zvite,
molče budimo misli skrite
v plamenih, ki se leno pnó ...
Kako bile smo čudovite! ...
Premnogim se zgodi takó ... «¹²

VILLON: Vse mine, še smrt!

§§ BALADA O GOSPEH MINULIH DNI¹³

VILLON:

Povejte mi, o kje, le kje
je Flora, kje nje strast ognjena?
Kje je Thais, ki govore,
da dvojnica bila je njena?
In Eho, lepa kot Helena,
ki preko bajerjev in rek
nam vrača jek kot skalna stena?
Le kje, le kje je lanski sneg?

DEKLA1:

Kje Heloiza je, ljudje,
ki Abelard, ljubezen njena,
je skopljen bil zaradi nje
in kuto dobil na ramena?
In kje kraljica je poltena,
ki v žaklju čez visoki breg
je dala ljubčka vreči v Seino?
Le kje, le kje je lanski sneg?

DEKLA2:

Kraljica Blanche, ki ti v srce
je s petjem segla kot sirena,
in Berta in z njo vred obe
gospe nesmrtnega imena
in še Jeanne D'Arc, ki vojska njena

pognala je Angleže v beg –
kje so vse te, so prazna pena?
Le kje, le kje je lanski sneg?

VILLON:

Princ, ne sprašujte za imena,
ki zbrisal jih je časa tek,
da vas ne spomnijo refrena:
Le kje, le kje je lanski sneg?

§

6. prizor

DEKLA1: Orožarka, pusti ljubezen!

DEKLA2: Povej, koga pa ni oplazila s svojim
zmajskim repom?

BERAČ: Ljubezen sólo zlo rodi!

DEKLA1:

Orfej v sam Hades se spusti,
da srčne reši se težave
in tvega, da ga umori
pes Cerber, ki ima štiri glave.

PIVEC1:

Narcis, lepotec stare slave
se v dnu tolmunu utopi
zaradi ljubice norčave –
ljubezen sólo zlo rodi.

DEKLA2:

Sardana, kralj, ki svoje dni
zavzel tron kretske je države,
se v žensko nošo prelevi,
da smel do ljubice bi prave.

PIVEC2:

In Davida, kljub siju slave,
par čednih stegen poblazni,
da krši Jehove postave –
ljubezen sólo zlo rodi.

TOČAJKA:

V strasteh si Ámon poželi
Tamáre, svoje sestre prave,
in grobo silo ji stori
proti vsem zakonom narave.

VILLON:

Herod, ta v sli strasti brezglave
Krstnika obgláviti veli
zaradi plesa in zabave –
ljubezen samo zlo rodi.¹⁴

§ § DVOJNA BALADA¹⁵

DEKLA1 & DEKLA2:

Ljubite, kot se vam le zdi,
polnite plese in zabave –
iz tega nič se ne rodi,
razbili boste si le glave.
Ljubezen poblazni narave:
v njej Samson izgubi oči
in Salamon luč vere prave –
ljubezen sólo zlo rodi.

VILLON:

No, z mano nič kaj bolje ni.

Nič. Nagega od nog do glave
so me pretepli svoje dni.
Kdo me je spravil v te težave?
Fant Katarine domišljave,
ki naj ob svatbi naloži
mu kdo poln pehar te zabave –
ljubezen sámo zlo rodi.

PIVEC1 & PIVEC2:

Je sploh mogoče, da pusti
mlad fant pri miru punce zdrave?
Ne, stokrat raje živ zgori
kot coprnik v rokah postave.

DEKLA1 & DEKLA2:

Diše mu bolj kot vse dišave.

VILLON:

A nor je, kdor si jih želi,

PIVEC1:

naj boda črne ali plave –

VSI:

ljubezen sámo zlo rodi.

§

VILLON:

Tako ljubezen me za nos
je vlekla in vrgla me čez prag.
Po mojem ji nihče ni kos,
naj bo še tak premetenjaka,
vsak jih lahko kdaj čisto nag
dobi po riti in po glavi,
kot sem jih jaz, ki vsak bedak
mi zdaj »nadransan ženina« pravi.¹⁶

TOČAJKA: Če baba noče, dec ne more!

BERAČ: Od Adama je tako, da z žensko le s palico
ukrotiš.

PIVEC2: Najboljša rase med nogami!

DEKLA1: Prosták!

DEKLA2: Le v praznem sodu odmeva!

DEKLA1: Če bi ženske imele pri moških kaj prijete, bi
se zlahka zasidrale!

BERAČ: Gorje vam, ker ste zapravile stanovitnost!

TOČAJKA: »Samo stanovitnost vam je potrebna, pa
boste izpolnili Božjo voljo in tako dosegli
obljubljeno.«¹⁷ Tako je govoril v cerkvi. Pa kako lep je
bil! Prižela bi ga na prsi ... samo kaj ko ga molze že
mesarjeva!

BERAČ:

No, ljubčki pótlej zro v cedilo,
ki ženske jih na njem puste;
to tepčkom redno je plačilo
zvestoba rakom žvižgat gre
kljub vsem poljubom itd.
»Pri konjih, psih, ljubezni zvesti
– to vsakdo s ceste ti pove –
za eno radost sto bolesti!«¹⁸

7. prizor

OROŽARKA:

Kljub vsemu pa ljubezen,
včasih konca ne pozna,
saj rado se zgodi, da trezen

ji podležeš, čeprav se ti ne da.
In sreča, radost se sprevrne
v žalost se prav vse obrne.

§§ **RONDO**¹⁹ / *Dekla1, Dekla2, Pivec2*/

DEKLA1:

Smrt, okrutna žena ti,
si ljubega mi vzela
in me v dno srca zadela,
da v žalosti ječi.

Glej, odtlej sem brez moči. –
Kaj zlega je hotela?
Smrt, okrutna žena ti,
si ljubega mi vzela?

Eno dušo sva imela,
še v meni jo ubij –
kaj bi še živela,
kot slika mrtve dni!

Smrt, (okrutna žena ti,
si ljubico mi vzela
in me v dno srca zadela,
da v žalosti ječi.)

§

VILLON: Ah ta plemenita šibkost človeške nature!

DEKLA1: Ljubezen zmága vse.

OROŽARKA: A kdo bi razumel zamotana pota srca?

PIVEC1: Tam jo tepi, pa te ljubi,
ta muči ga, meče na kolena
pa če z zlatom jo zasnumi,
prošnja ne uspe nobena.

OROŽARKA: Najskritejši kotički tega sveta so v srcu!

DEKLA2:

Prav vsa ljubezen je prešla,
saj v ženski zlahka se omaje
nagon do enega moža,
da pótlej vsepoprek se daje.²⁰

TOČAJKA: Ženski nadeti uzdo, je z retom prinesena
voda!

PIVEC2: Orožarka, kaj sedaj počneš? Imaš kaj čednih
deklet v uku?

OROŽARKA: Našla bi se kakšna, al' šla bi s tabo le iz
ljubezni – do lona.

VILLON:

Odstopam pot na volišče,
ki jo kot Parižan imam
tistemu, ki jo poišče
ki je zvestobe ne bo sram.²¹

OROŽARKA: Vrline, ki vsem so na očeh, nimajo
globine.

TOČAJKA: A če ne sežejo do površine, komu sploh
so v prid?

PIVEC1:

*A prov du konca ne bom šu
in reku, kje ves dan preživiva;
prmej, sej nisem še toku
čez les, da b' reku kje se ljubca skeriva.*²²

8. prizor

VILLON:

Preveč sem vtisnil si v spomin
rek modreca, ki modro pravi:
»Dokler si mlad, uživaj sin!«
(s tem rad sem troštal se v zabavi).
A spet drugje, je vse na glavi:
»Otroška leta in mladost«
(nič več nič manj, prav to-le pravi)
»so le pregreha in norost.«²³

BERAČ: Pa vendar: kaj bi čakali na raj?

Pravijo, da je pijače tam draga,
da je za pijance pravi pekell!

Kaj gor bi rinil, če je sama zgaga?

PIVEC2: Še vina! Kar cel bokall!

PIVEC1:

Še to naj vsak si v glavo vbije:
vsi pravijo, in to drži,
da furman ves svoj lon zapije
na koncu ali vzdolž poti.

VILLON:

Naj se vam torej žep znebi,
čimprej se da, odvečne teže!
Le kdo po vas naj kaj dobi?
Krivičen groš nič ne zaleže.²⁴

VSI: Tako je! Pijmo! Na zdravje!

PIVEC2: Za koga še napijmo?

PIVEC1:

Item: Za Sira Hesselina,
ki se v Parizu z davki bavi,
zapuščam šest tovorov vina,
ki naj hudič mu jih dostavi!²⁵

BERAČ: Še kaj lepega želimo?

VILLON:

Item, bolnišnice dobijo
naj okna polna pajčevin,
a lumpje, ki pod štanti spijo,
s pestjo po nosu za spomin;
naj se vsak tak polnag capin
suh, mrk, kosmat nadrgeta,
dokler ne bo dodobra hin
od mraza, vetra in dežja!²⁶

/ se smejejo /

9. prizor

CAYEUX & JEAN /vstopita/: Villon, ti lopovska zalega, v to beznico si se skrill!

VILLON: Colin de Cayeux!²⁷ Petit Jean!²⁸

JEAN: Čas teče na svobodi preklemsko hitro!

CAYEUX: Čas je kot rokomavhova vreča, da služi namenu, mora biti vedno prazna.

VSI /se režijo/

JEAN: Kako kaj Isabela?

VILLON: Ah ta candra salamenska, upam da jo je bog vzal k sebi, takih še hudič noče.

CAYEUX: Že davno smo pokopali Sermoisa²⁹. Te še kaj preganja?

VILLON: Veš sam, odkar sem nesrečnega kutarja pobil s kamnom, me je mrtev zmučil bolj kot za živa kdajkoli. Kaj pa vidva?

JEAN: Čez dan se skrivamo po luknjah ...

CAYEUX: ... ob mraku pridemo na cesto, sonce nam zlahka našo bledo grofovsko polt načne.

VILLON:

Sploh, prepustimo stvar Gospodu!
In v drugo smer speljimo hrup;
pogovor ta ni vsem pogodu,
je dolgočasen in neljub.³⁰

JEAN: Pusti to. Bomo vrgli eno?

VILLON: Do jutra je še daleč!

CAYEUX: Kocke, kje ste? Birt, zapahni duri! Zdaj bo šlo zares!

VILLON:

A kaj si hočem! Igra sreče,
ki proti njej sem brez moči,
in ki zdaj sem zdaj tja me meče,
življenje takšno mi kroji.
Zato pa, kralj, odpusti mi
in vedi, da v večji bedi
(tako pregovor govori)
zakoni so kaj slabi vzgledi.«³¹

§ ŠESTA TOLOVAJSKA BALADA³²

DEKLA1:

Vi, ki se [o la la!] guncate v zabavi,
ne babe, [le sam] cvenk [to] vam bodi mar!
Ko ste kdaj v gneči in zmešnjavi,
preparajte mošnjičkov par
in pokasirajte denar.
A pazite se pred vohljači,
ki skuhajo vam takšno stvar,
da ksiht se sfelša vam in spači.

PIVEC1:

Če ropaš, [nikdar] žrtve ne zadavi,
ker sicer te lahko [lahko, te] ta[k]a stvar
[koj] na sodni ponk in [na] gavge spravi.
Naj te zanima le denar.
Tuj žep, ne vrat naj ti bo mar,
ker sicer v justični palači
tak akt ti nakraca pisar,
da ksiht se sfelša ti in spači.

DEKLA2:

Posejte tu pa tam [ta denar] nepravil,
[ta res] snetljiv denar med [čeden] zdrav
denar
in dajte [dajte] mu, da pri zabavi
zableše v javni kolobar.
Kdor se podstopi teh prevar,
je korenjak, as med berači,
le to naj pazi, da nikdar
se ksiht ne sfelša mu in spači.

VSI:

Princ, tistega, ki se ne bavi
s tem kšeftom, ker ga mora tlačiti,
da cvre se v olju – ti pripravi,
da ksiht se sfelša mu in spači.

§

/ igrajo /

CAYEUX: Kocka, naš vzor trdnosti,
Jeruzalema si simbol³³,
Venero³⁴ mi brž nakloni,
in moj bo božji tron – na poll!
Če zgubim, se Svet Anton³⁵ prikaži,
a če dobim, izogni se blamaži!
/ Vrže kocke: Canis! /
VSI: Kanis!
CAYEUX: Pes nemarni!
JEAN: Čim bolj kamenjaš psa, bolj glasno laja!

10. prizor

*/ v gostilno pride stražnik Perrenet – Ba(s)tard de la Barre³⁶;
igrajo – stražnik spušča vetrove, sledi prepir in pretep /*

BARRE: Bomo vrgli eno?
CAYEUX: */ si zatiska nos /* Visok obisk poln žlahtnega duha!
VILLON:

O, prečedni stražnik Perrenet,
ki kot Bastard de la Barre sloviš,
naj k vsemu, kar dobil si že,
še pók sleparskih kart dobiš
in troje kock, ki jih teži
na eno stran – da v grb jih vrišeš.
Če pa spet javno se spezdi,
še driska v dar se mu zapiše.³⁷

BARRE: Boste že še čivkali kakor bom piskal!
Čakajte, čakajte! Hočete reči da varam? Pazi! Pazite ...
JEAN: Ne. Le pošteno ne igraš.
BARRE: Z vami? Nedolžnost in Poštenost me varujeta, kot vse Bogu ljube otroke. */ se spet spezdi /*
JEAN: Zaudarjata pa obe!
BARRE: Fantje, ne obsojajte mene, če nimate sreče.
CAYEUX: Imaš kaj ... cvenka? Dobro. Stave? Vložki? Pričnemo!
BARRE: Vrzi tele moje kocke, vaše so obtežene.
JEAN: Tvoje so šele varljivke!
BARRE: Reci še enkrat če upaš!
JEAN: Goljuf!
/ vpije, se sporečejo – pretep /
O, goljufijal! Ti capin! Goljuf!
Goljufi vpijejo goljufija?
Sleparija! Baraba! Ničvrednež! Slepar!
Sleparji vpijejo sleparija!

/ vdrejo stražniki Vitezji mestne straže³⁸ in polove igralce /

11. prizor

/ zapor, pripeljejo Villona, stražar, sosednja celica Pivec1 ali Pivec2. /

VILLON: Za palce v trd precep ujet³⁹,
na milost sodbi prepuščen,
grem spet v ječo, z bogom svet!
STRAŽA: Kaj cviliš? Ti sholarh učen,
Če sami rinete v nesreče,
za take so najboljše ječe.
VILLON:

Vsak naj le lastnim grehom skrb posveča,
bodimo blagi in brez maščevanja;

vsi vemo, da je ta naš svet le ječa
še blaženim, ki strast jih ne priganja.⁴⁰

STRAŽA: Nič ni prav na tem svetlu!

/ Balada o protiresnicah – zafirkljivo /

Le lakota je lek, ki res velja,
le tvoj sovražnik ti zares pomaga,
le šop sena je jed, ki kaj izda,
le ta je dober varuh, ki rad scaga,
le izdajalec zvesto ti sledi,
le speč stražar res dober je stražar,
le ateist o veri prav uči,
najboljši svet pa da zaljubljen par.⁴¹

/ stražar zaspi /

VILLON */ publiko – Poduk z gubljencem /*

Rotim vas, fantje, vse po vrsti,
varujte svoj najlepši cvet!
Če vas preveč srbijo prsti
pa greste s kom zlatnike štet
in mora mož na oni svet
nihče o tem naj nič ne sluti:
se sam Cayeux je bil prijet
in je na gavge šel kljub kuti.

Pazite, to ni fucanje! Tu gre
za kožo in za raj, morda!
Kdor izgubi – sramotno umre,
pa če se še tako skesa.
Kdor pa uspe – no, tudi ta
z Didóno pred oltar ne gre!
Ni torej nor, kdor ne spozna,
za kakšen ništrc tvega vse?⁴²

A ljubčki moji, pazite
komu kdaj kje kaj sunete!
Vse za nazaj zapravite,
takole izračunajte:
dokazi so kozlanje v reko,
ni lepo, a kmalu zgine.
Česar ni, vas ne bremenil!

§§ ČETRТА TOLOVAJSKA BALADA⁴³

/ šepetaje pojejo zapornik izmenjaje /

Vlomilci, vi, ki so vam vabe
najtežje kase, brat vam pravi:
Drugam pojdite jahat babe!
Med vami tepci so čvekavi,
ki rihtar jim pri preiskavi
kup vaših lumparij izvleče.
Držite gobce, brat vam pravi,
in izogibajte se ječe.

Ta, ki seržantom pade v pest,
ta skupaj z gvantom in predmeti
preide v rabljevo posest;
za vrat dobi obroč prekleti,
ki ni mu ga več treba sneti:
kar z njim ga štrik na gavge z vleče.
Zato ne dajte se prijeti
in izogibajte se ječe.

Bedak, ki se pusti prijeti,
se kmalu znajde v obdelavi:
na špicah ponka v mračni kleti
ga šavska 'muc' in 'hruška' davi,
da čuti vse lase na glavi;
in štrik ga v vrat tako boleče
tišči, da se mu klinc postavi,
ko ga priženejo iz ječe.

VSI:
Princ vitriha, odkrij vohljače,
da ne prikličejo nesreče
nad kompanjone in pajdaše –
in zdaleč se ogibaj ječe!

§

12. prizor
/ vstopi preiskovalec sodnik, stražar skokoma pozdravi /

MAUTAINT⁴⁴: „Maître és-arts“⁴⁵ François Villon,
znameniti kolovodja študentov v sporu za Pet au
Diable, za Vražji prdec⁴⁶, kakor je nekje zapisano. No
lump! Navarrski kolegij⁴⁷, nekaj sto zlatov, kje so?
VILLON: Vprašajte menihe, saj veste po čem slove!
MAUTAINT: Nedoumljiva so božja pota! In
služabniki gredo, kamor gospod kaže!
VILLON: Žal so ostalim ta pota zaprta ali najmanj
prepovedana. Oh, ti gospodje od davkov vseh izvzeti,
lahko je šteti zlate, ko le zven gre za posvetne davke.
MAUTAINT: Colin de Cayeux in Petit Jean sta bila s
teboj?
VILLON: Ne bi vedel, kajti mračno je bilo v taverni,
ni se videlo kaj dosti, niti daleč.
MAUTAINT: Tudi v Navarrskem kolegiju je bilo
„mračno“.
VILLON: Tam je šele mračno, in če bi svoj pravični
prst uperili tja, bi za vsako od zapovedi našli v kuti
pest kršilcev.
MAUTAINT: Koliko pa je bilo denarja?
VILLON: Razen drobiža nisem še nikdar imel denarja
v rokah. Večje vsote so kot Sveti duh, mi neuki reveži
jih lahko samo slutimo.
MAUTAINT: 120 zlatnikov je kar precej drobiža.
VILLON: O tem se, vsekakor, strinjava!
MAUTAINT: Kolegij je prijavil izginutje tisočih
zlatnikov.
VILLON: Tisoč zlatnikov!!! To pa je vsota!! Ubogi
menihi!
MAUTAINT: Dovolj slepomišenja!
VILLON: Koliko grehov so užili za toliko božje
milosti!
MAUTAINT: Guy Tabarie je vse izblebetal.
VILLON: Vem, vem kako hruška razklene čeljust in
kako je goltati vodo in hlatasti za zrakom!
MAUTAINT: Voda ti izpere vse grehe in hruška
pomaga k iskrenosti, pa še malo z mačkom po ledjih,
pa sodni ponk – in glej resnico!
VILLON: Ah, resnica, kot bi žel osat!
MAUTAINT: No kje so zlati?
VILLON: Revež se tatovom smeje! Kar sem imel,
sem vse pognal, čez grlo in dalje v Seino.
A kar imam nihče ne vidi,
saj česar ni, to te ne spridi.

MAUTAINT: No če dogovora tu ni,
na gavgah družba ti visi.
VILLON: Morda se še kaj spomnim. Pa vendar, če
delali menihi bi za božji lon, bi ne bilo kaj ukrasti, bili
bi vi brez dela, a jaz pa na prostosti.
MAUTAINT: Še doktorjem teologije z univerze ne
gre klevetanje, spomni se Jeana Poulliena⁴⁸! Ko sva že
pri imenih: Guy Tabarie je zapel duet,
za to fantje v godlji ste –
za kar pod vislice se gre!
VILLON: Saj ne morete le zaradi besed pijanca,
človeka na vešala poslat?
MAUTAINT: Niso te besede spravile na gavge,
ampak zlatniki – ti te obešajo! Nič? Vidiš kako te
pomanjkanje ugonobi! Potem boš visel!
VILLON: Pritožil se bom. Apeliram! Apeliram!!
/ zapor konec sodbe, sodnik oddide /

13. prizor

BARRE: Viš, viš, Villon, kaj ti pomaga študij? Jaz
nisem hodil v šole pa sem na pravi strani. Ti, ki si se to
učil, pa si zašel! Pusti priziv, to je oslarija. Kdo bo
gledal te čačke? Jaz ne znam brati, oni zgoraj pa tudi
ne, če pa že – se jim ne ljubi. Zastonj ves trud!

/ Balada o sodnem prizivu; Vprašanje jetniškemu vratarju /

Bastard⁴⁹, kaj še, kot svoje dni,
imaš priziv za oslarijo?
Še pes za kožo se bori;
če vrat mu v zanko ulovijo,
bi rad ubežal pred morijo.
Ko zbor sodnikov v nedogled
mi bral je tisto litanijo,
naj jaz ostal bi brez besed?

Kaj? Pod klobukom mojim ni
možgančkov, da mi porodijo
priziv na sodbo, ki grozi?
Dovolj jih je, da se znebijo
vseh fint, ki vkup drže sodnijo!
Ko mi je rekel glas napet:
»Bingljaj boš, dam ti garancijo!«
naj jaz ostal bi brez besed?

Princ, da sem padel v letargijo,
bi gledal že Klotarjev svet,
kot vsi, ki z vislic obvisijo.
Naj jaz ostal bi brez besed?⁵⁰

BARRE: Veš da sem poskusil in mi ne tatvina ne
poštenje ne gresta najbolje. Ti si učen – pa ne veš
kako je s pravico!

VILLON: Prav imaš, pravici se ne ljubi hoditi, raje se
pelje – s kočijo.

BARRE: No? Zapeli so tvoje ime pevci. Zatožili so te.
In ne le eden.

§§ **BALADA**⁵¹ (naj cvre se nevoščljivi gobezdač)

V arzeniu, v žveplu rdečem in rumenem,
v galunu in solitrni kislini
in v apnu in še v svincu raztopljenem
in v zvarku saj in lužni raztopini
in v dreku Judov in še v njih scalini
in v gnojni brozgi z gobavčevih lic
in v loju s škornjev, z nog in nogavic
in v jedkem strupu drog in v krvi kač
in v žolču psov, dihurjev in lisic
naj cvre se nevoščljivi gobezdač!

V izcedku mozga in možgan – dobljenem
iz črne mačke, ki brez zob se slini –
in v zdrizu, ki iz ust pri pobesnjenem
mesarskem psu cedi se ob steklini,
in v peni mule, spehane v vročini,
scefrane z jeklom škarjinih konic
in v mlaki, polni pajkov in stenic,
podgan, škorpionov, gadov in krastač
in kusčarjev in drugih takih ptic,
naj cvre se nevoščljivi gobezdač.

V strupeno jedkem kloru in obenem
še v popku beloušk in v kačji slini
in v krvnem strdku, kot drobnjak zelenem,
ki brivci ga suše na mesečini,
in je ves žolt, in črnkast v sredini;
in v brozgi, ki po žehtanju plenit
dojilje jo puste na dnu čebrič,
in v vodi iz bordelskih »umivač«
(izraz je znan prijateljem beznic)
naj cvre se nevoščljivi gobezdač.

Princ, precedite zmes vseh teh slaščic,
če ste brez sit in mlinarskih tresic,
skoz luknjo v ritnici posranih hlač,
še prej pa v gnoju prascev in prasic
naj cvre se nevoščljivi gobezdač.

§

VILLON: Ah Guy, Guy!⁵² Neumnost nikdar ne
odtehte tvoje dobrote! Čeprav pismen si, in Vražji
prdec si razmnožil, bo tale tvoja gobezdavost iz vseh
otrok iz nas spočetih, napravila sirote!

14. prizor
/Villon, Dekla1/

Prvi epilog
§§ **BALADA O OBEŠENCIH**⁵³

O, človek brat, ki si preživel nas,
s sočutjem v srcu se na nas ozri;
glej, saj tako ti Bog, ko pride čas,
tem raje svojo milost podeli.
Zazri se v nas: pet, šest nas tu visi;
meso, ki je ljubilo požrtije,
nam zdaj razpada in trohni in gnije –
v prah in pepel se bomo spremenili.
Iz naših muk nihče naj burk ne brije,
molite raje, da se Bog nas usmili!

/

Dež nas je pral in sok izpral iz nas
in sonce nas črni in nas suši,
kljun srak nam, glej, oskubel je obraz
in krokar nam izkljuval je oči.
Nikdar, nikoli nam pokoja ni:
zdaj sem, zdaj tja, tako kot veter brije,
bingljamo vdano, kakor pač zavije,
s tem mesom, kar so ptiči ga pustili.
Ljudje, nikar v zločinske tovaršije,
molite raje, da se Bog nas usmili!

Kralj Jezus, ki vsem tvoja milost sij,
obvaruj nas peklenske tiranije:
le kaj naj bi se mi s peklom menili!
Ljudje, tu ni prostora za norčije,
molite raje, da se Bog nas usmili!

§

Prolog II

15. prizor

/ansambel, Dekla1 & Dekla2, Pivec1 & Pivec2/§§ **BALADA O PREGOVORIH**⁵⁴

Kdor ga ima, hraniti mora psa.
 Le s petjem pesmica se nauči.
 Če dolgo grad oblegaš, se preda.
 Skopuhu sadje v gnoj se omedi.
 Vse delo skvari, kdor preveč hiti.
 Kdor se obira, slednjič ne uspe.
 Kdor se loteva vsega, vse skazi.
 Kdor dolgo trka, temu se odpre.

Kdor govori preveč, se sam izda.
 V deveto vas se dober glas glasi.
 Kdor rad obljublja, ta bolj malo da.
 Kdor dolgo prosi, slednjič le dobi.
 Čim dražja stvar je, bolj jo svet želi.
 Kdor res želi si kaj, doseže vse.
 Kar zlahka se dobi, vabljivo ni.
 Kdor dolgo trka, temu se odpre.

//
 Kdor plašč po vetru obrača, ga zmrazi.
 Kdor dolgo trka, temu se odpre.

Princ, tudi norcu v glavi se zbistri:
 po dolgih blodnjah pravo pot uzre,
 življenja bič mu misli spremeniti –
 kdor dolgo trka, temu se odpre.

§

II. dej

16. prizor

/v gostilni Villon sam, piše, kasneje vstopita Pivec1 & Pivec2, straža/

VILLON:

Sestavljam ga v tem letu sreče,
 ko je moj dobri kralj odprl
 mi vrata strašne meungske ječe
 in snel z vratu morilsko vrv,
 za kar sem mu srce odprl
 in bom mu prav ponižno vdan
 vse tja do dne, ko bo umrl
 to sem dobrotniku dolžan.⁵⁵

PIVEC1 & PIVEC2 */prideta/*: Villon! Ti capin! Kod hodiš? Kaj počneš stara sablja?VILLON: Zahvaljujoč Ludviku Enajstemu⁵⁶ me gledaš. Sklenil sem, da bom pošten. Dovolj je klatenja.

PIVEC2: Villon, Villon, poštenost je težka rabota! Kaj pa školjkarji?

VILLON: Preteklost!

/vstopi straža/

STRAŽA: O lej ga tička, pa smo te ujeli!

VILLON: Zastonj vaš trud!

STRAŽA: Za vsakega dobimo kakšen belič, zate morda celo dva, slavni kralj norcev⁵⁷!

VILLON: To je bilo davno. Ah srečen dan, ko je bilo vse prav!

STRAŽA: Ja prav narobe je bilo! Taki kot si ti ne veljajo nič, razen za nas.

VILLON: Lepo vas je videti, ko tudi tak ničè kot sem, nekaj velja.

STRAŽA: Glej ga, glej, petelinčka! Keha na hitro greben poreže!

VILLON: Pardon, cenjena oblast! Tule je oprostilno pismo samega presvetlega kralja Ludvika Enajstega!

STRAŽA: */razočaranje/* Kako? Res je. Škoda! A taki ne zdrže dolgo pošteni!

VILLON: Ko so mi z gavgami grozili, me je rešila Marija Orleanska⁵⁸,
 o dete, blagoslov naš mili, naj spremlja sreča te božanska!

Zato zdaj molim, častna deva,
 naj Bog vam dolga leta da,
 naj ta, ki se za vas ogreva,
 nikdar sovraštva ne spozna.⁵⁹

A v drugo Ludvik Enajsti čez moje grehe je napravil križ,

ko se s kronanja je vračal, preko Meunga v Pariz.

Gospod, ki v milostni pravici
 me dal oteti je temnici,
 da nisem shiral v mračni vozi:
 čast bódi Njemu in Devici
 in Louisu, kralju nad Francozi.⁶⁰

STRAŽA: Dobro! Zaenkrat si se izmuznil. Naju si se obranil, še svojih strasti se daj, pa boš skoraj človek.

16. prizor

TOČAJKA: */prinese vina/* Villon?!

Verjamem, da pržon vsakemu svoje naredi, za crknit nam ni, a od dobrote se ne preživi.

PIVEC2: Razen v nebesih.

PIVEC1: A dokler dolgov ne zglihaš, boš kar na tem svetu.

VILLON: Ko si v ječi, bi dal življenje za svobodo, ko si zunaj daš svobodo za življenje.

DEKLA1: Iz smrti ga še ni nazaj bilo, razen Zveličanega.

TOČAJKA: A za nas, ubogi prah, je tole kar je, tole nam je namenjeno.

PIVEC1: Telo pod rušo, v raj pa dušo!

DEKLA1: Kaj pa pred tem? Kakšna radost mora biti, še preden se v jamo zvrneš!

BERAČ: Pij, jej in kavsaj, za drugo se ne ravšaj!⁶¹

PIVEC2: Pustimo to! Se spomniš tele, školjkarke?

§§ **DRUGA TOLOVAJSKA BALADA**⁶²

PIVEC2:

Če školjkar gre na holadri,
 naj spomni mojih se besed,
 da svoje kože ne zgubi.
 Colin de Cayeux je bil prijat
 in kifeljcem »zapel duet«
 a vse premalo kšajt je bil,

da bi jih speljal bil na led
in mu je rabelj vrat zavil.

PIVEC1:

Obleke menjaj, menjaj kraj
in steci v cerkev, v samostan,
če kifeljc prepozna te kdaj.
Še Montigny je, prepoznan
in na sodniške martre dan,
na koncu le – še komaj živ –
v priznanje dvignil svoj sopran
in mu je rabelj vrat zavil.

BERAČ:

Veliki mojster sleparij,
naj skobcem se zameša štrana:
če ropaš, nikdar ne ubij!
da ne nastaneta iz plena
dolg štrik in hruškica svinčena,
ki boš v goltanec jo dobil,
ko ti spodmaknejo kolena
in ti bo rabelj vrat zavil.

VILLON:

Princ, žrtev naj ostane živa,
saj če te plen izda, si kriv;
a za umor ne bo priziva
in ti bo rabelj vrat zavil.

§

TOČAJKA: /*spet prinese bokal*/ Slab glas seže v deveto
vas.

PIVEC1: Žejen pa v deseto! Točajka, ljubezen moja!

BERAČ: A kar si dobrega storil, ne nese niti do
sosednjega glaža!

PIVEC1: Si bil res kralj norcev?

VILLON: Da.

PIVEC2: Volk dlako menja, čudi nikdar!

PIVEC1: Na pusta dan, ko prevzamejo norci oblast?

VILLON: /*pokima*/ Da.

BERAČ: Edini dan, ko pametnim ni nerodno!

PIVEC1: Zakaj nisi več kralj?

VILLON: Eeeh!

Jaz napol mrlič, to ni laž:
že v kosih kreham gnil katar
in plujem belo kot bombaž.
Kaj še? No, je še hujša stvar:
že Ančkam zame ni več mar,
saj zdim se jim polit kokót:
moj glas je že vreščav in star,
a komaj skočil sem na plot.⁶³

PIVEC2: Čemu črnogledost? Saj si še živ!

TOČAJKA: Daj, zvrni ga glaž, pa bo.

VILLON:

Na klin obesil sem strasti,
ljubezen moja zdaj je preč,
res služil sem ji svoje dni, .
zdaj pa povem: ne bom ji več!⁶⁴

TOČAJKA: In če te je Marthe nagnala, pa kaj potem?

BERAČ: Drugih najdeš sto in ducat za počez!

DEKLA1:

Kljub vsemu pa daj poravnaj
račune z Amorjem; ne z njo;
zakaj pri njej, to kar priznaj,
je upanje po vodi šlo.

VILLON:

Pri tem črviči me le to:

je trmasta do vseh bila?

No, vendar pa se le lahko

samo smehljam: stvar je prešla.⁶⁵

§§ BALADA ZA LJUBICO⁶⁶

Frivolna frklja, mojih muk izvor,
Robata, a hinavsko mila stvar,
Ah, ti, kot žvale v ustih, hladni stvar,
Naj bi ne rekel tega? – ti grobar,
Ceneni, smrtonosni ženski čar,
Ošabnost, skrita v mrzel, suh prezir
Iz krutih, zlih oči – povej! kaj mar
Strt revček najde kdaj svoj srčni mir?

Mar kakšno drugo vzel bi si za vzor,
A takšno, da bi z njo šel zlahka v par!
Razumen, časten bil bi tak izbor,
Tako pa moram v beg brez vseh utvar . . .
Hej, na pomoč! kdor mlad si in kdor star!
E, mar umrem naj kot pobita zver?
Ne poskrbi sočutje, da vendar
strt revček najde kdaj svoj srčni mir?

Prišel bo čas, ki bo razrešil spor:
kot mrtev cvet bo suh in vel tvoj čar;
takrat se bom lahko smejal kot nor,
če se bom s čim imel. . . ah, no nikar!
ti grda, žolta boš, in jaz bom star...
Zato le pij, dokler še vre izvir!
Ne stri, kot mene, vseh; daj, da vendar
strt revček najde kdaj svoj srčni mir!

Princ veliki ljubimec in vladar,
nerad bi si nakopal vas prezir,
a pomagajte mi, da sred prevar
strt revček najde kdaj svoj srčni mir!

§

DEKLA2: Ah, žensko poslanstvo, strte moške
postavljati pokonci!

DEKLA1: Villon, te je za naju še kaj ostalo?

DEKLA2: Saj za obupane bi zaračunale le četrtinko!

DEKLA1: Villon? Poceni srčni mir dobiš. Za
četrtaka?

VILLON: Ogenj Svetega Antona⁶⁷ naj vaju žge,
jezikavi lajdril!

DEKLA1: Nesramnež!

DEKLA2: Naj tebe šen zadane, cagavec!

17. prizor

OROŽARKA /*od nekad se pojavi*/: Villon? Villon, si ti?

VILLON: Orožarka! Orožarka? Ti si še živa?

Metuzalem ti ni kos! Življenje je največji čudež!

OROŽARKA:

Če pred ljubeznijo plaši
te lahkoživost teh deklet,
se mi tvoj strah prav bedast zdi,
saj, da so cipe, ve ves svet.⁶⁸

/ se obrne k dekletoma/

Ve ptičke, ki so všeč vam mladi tiči,
plesalci kravjih plesov, fičfiriči,
žonglerji, urni kakor igla v svili,
kot zvonček hehljajoči se deklīči,⁶⁹
za denar še ljubezen se izsili.

DEKLA1: Kdor lahko izbira, izbira!

PIVEC1: Je izbira blagoslov?

PIVEC2: Blagoslov izbira?

DEKLA1: Kaj belebečeta? Blagoslov je za vse!

BERAČ: Drago dekle, kako lepo bi bilo, če bi
blagoslov še nas zajel!

DEKLA2: Saj škof blagoslavlja ceste.

PIVEC1: In vino!

OROŽARKA: In otrokel!

TOČAJKA: Otroci so blagoslov!

VILLON: Vsi smo božji in vsi smo za Boga
blagoslov. Škoda, da je pozabljiv. Verjetno je star.

PIVEC!: Dekleti, napijmo!

DEKLA1: Ko dano je ljudem življenje, jim je dana
tudi pohota!

BERAČ: Tudi razum.

DEKLA1: In duša.

DEKLA2: In telo.

VILLON: Zdaj pa izbiraj!

TOČAJKA: Dekleti, cvet se hitro osuje. Tako ne
boste dolgo plesali!

OROŽARKA: Pusti ju, dokler še dišita!

VILLON:

Tam bled kot zid ves drgeta,
vrat mu zateka, živci mro,
nos sili se, meso mehča,
nabrekli sklepi gnojno vro ...
O, žensko dražestno telo,
vse gladko, mehko, občutljivo,
kaj tudi tebe čaka to?
Da, če ne pojdeš v raj kar živo.⁷⁰

§§ BALADA

LEPA OROŽARKA LAHKIM DEKLETOM⁷¹

OROŽARKA:

Čuj ti, pri štantu rokavic,
ki sem učila te ljubavi,
in ti čevljarka, čuj moj klic:
zdaj kot za starost si pripravil!
Pograbi vse, kar čas naplavi,
naj moških src ne bo ti mar,
saj čas te brž ob vrednost spravi
kot iz prometa vzet denar.

Ti, tam za štantom klobasic,
ki ti sam ples roji po glavi,
in ti tapetnica, naj škric
bogati si srce pozdravi.
Čas kmalu vama štant pospravi
in na starost le se kak far
porajta vajin lesk motnjavi –
kot iz prometa vzet denar.

Dekleta, čujte kaj vam pravi
ta, ki je njen obraz zdaj star:

Nihče me več v obtok ne spravi,
kot iz prometa vzet denar.«

§

BERAČ:

Daj nam, ki smo post post mortem
sto žbic (sto pecljev zraven gre)
ingverja saracenske sorte,
pa ne, da se ga kdo nažre,
temveč, da babam rit z njim spne,
a dedcem klince k bedru zveže,
da mleko joške jim napne
in kri da tičem nekaj teže.⁷²

OROŽARKA: Starost ni tako nadležna, kot to, da
moškim vse uplahne! Volja in kar gre zraven.

DEKLA2: Me jo že držimo, saj vsaka je za stvar,
dokler toplo ščije!

PIVEC2: In kadar bi, je vas le javkanje in vse boli
vas...

PIVEC1: Ako mu stoji, je preveč očitno, ako ne, ni
užitno!

DEKLA1: Deci babam naprej mečejo ...

PIVEC2: Babe decom nazaj ...

DEKLA2: Kanonik Pierre Lomer⁷³ je najbolj ljubljen
dec bil svoje čase.

BERAČ: Ko vas je naganjal s ceste, da bi rešil duše!

DEKLA1: Komu pa? Bogati so brez duše, revni jo
prodajo!

TOČAJKA: Pravi martirij smo uprizorile, da ga z
vsemi čari odvrnemo od nezdravega čiščenja ulic.

DEKLA2: No kdo je zmagal? ... Me!!

DEKLA1: Zakaj? */ se postavlja/*

PIVEC1: Iz starih češpelj ne narediš marmelade!

PIVEC2: Iz prežganih koščic ne zraste nič!

BERAČ: Po hruškami se ne išče fig!

18. prizor

/ Villon je zadrževal za mizo/

TOČAJKA: Villon! Zbudi se!! Kaj pa Margot?

VILLON:

Oh, kje je ljubljena Margot?
Portret njen mili z mano gre
– pri moji duši! – prav povsod;
kaj ne! saj vdano je dekle!
Všeč mi je takšna, kakor je;
in ona vrača mi naslado.
Če jo kak srečnež kje uzre,
naj ji zapoje to balado:⁷⁴

/ družba se kar naceja/

§§ BALADA O DEBELI MARGOT⁷⁵

Če dvorim ji, če ljubi jo srce,
sem mar bedak, sem mar prostak zato?
Prav vse, kar si želim, imam od nje;
se meč bi zgrabil, če bi zanjo šlo.
Majolko zgrabim, kadar pride kdo,
in brez čvekanja spravim se spoti;
se prej ponudim sadja in jedi. –
Če dobro plača, pravim: »Prav, velja!

Ko spet potreben boš, se spet dobi
v bordelu, kjer poslujeva midva.«

Vsa stvar seveda pa drugače gre,
če s kom za božji lon gre spat Margot;
težko jo gledam; mrzi jo srce;
vse njeno, v kar zavrtja se oko,
pobašem, čes da bo po grlu šlo.
A babji vrag zapiči v bok pesti
in kručefiksa in vsevprek vrešči,
da ne in ne! In ker mi cunj ne da,
s polenom brž po nosu jih dobi
v bordelu, kjer poslujeva midva.

No, v postelji stvari se uredi:
strupeno mastnega spusti Margot,
pa kuštra me in žgačka me smeje
in cuka spodaj: »Dajmo no, saj bo!«
Vsa pijana dreto vlečeva nato.
A zjutraj, ko ji v črevih žubori,
se spravi name, ker jo spet drži.
Pod njo ječim; kot plohec me spešta
in mi s pohoto izcuza vse moči
v bordelu, kjer poslujeva midva.

Vrag jemlji vse! – za kruh me ne skrbi.
Imam vlačugo, ki oba živi.
Le kdo je vreden več? Razlik pač ni:
Lep par – kot maček in podgana – sva.
Ogabnost naju se kot klop drži,
Na čast ne dava – in zato je ni
v bordelu, kjer poslujeva midva.

§

/pijanost jih vedno bolj obvladuje/

TOČAJKA: To je že bolje! Evo bokal na račun
oštarije!

DEKLA1: Proč Saturn⁷⁶!

DEKLA2: Na zdravje!

PIVEC2: Pij, nesnaga, dokler vse ne scaga!

VILLON: Poslušajte:

Ko je umiral ta potep,
je imel le flikco spred in zad;
a se v ta žalostni oklep
mu lok je sprožil bog krilat,
in ranil ga še zadnjikrat,
da od ljubezni zadnje vnet,
bi hotel tisto še takrat,
ko je zapuščal ta naš svet.⁷⁷

VSI: */se smejejo ploskajo, pijejo, ščipajo dekeleta/* Bravo!
Superbe!

VILLON:

Iz dni, ko ljuba me Deniza (naj jo vrag
pocitra!)
prijavila je za kleveto
cerkvenim oblastem Pariza,
sem že, kdo ve katero leto,
dolžan en groš (prav res, presneto!)
odvetniku za oprostitev.
Kot honorar za čast oteto,
sem zložil tole mu molitev:⁷⁸

§§ BALADA IN MOLITEV⁷⁹

VILLON:

Očak naš Noe, pivec v božjo slavo,
in z njim ti, Lot, ki si v votlini pil,
dotlej da v strasti, ki nam zmeša glavo,
si z lastnimi se hčerkami možil
(a ne očitam ti, če si kaj kriv!)
in Artriklin, ki imel si pivski dar –
prosite, da bo Bogu dopadljiv
naš dobri, rajniki mojster Jean Cotart.

DEKLA2:

Vse žive dni je širil vašo slavo,
saj zmerom le najboljšega je pil,
čeprav brez ficka bil je kot za stavo.
Pri pitju bil je res neprekosljiv

VSI:

(težko bi kdo mu glaž iz rok izvil)
in z vinom urnejši kot vsak krčmar.
Zato ne dajte, da bi raj zgrešil
naš dobri rajniki mojster Jean Cotart.

PIVEC1:

Sam večkrat sem ga videl, ko majavo
in križem-kražem je domov zavil;
in enkrat, dobro pomnim, si je glavo
ob hlevu bližnje klavnice razbil.

VSI:

No, skratka, človek stežka bi odkril
kje koga z večjo vnamo za to stvar.
Odprite mu, ko bo pred raj privpil
naš dobri rajniki mojster Jean Cotart.

Še pljuniti ni mogel. Zmerom vpil
je na ves glas: »Joj, v grlu imam požar!«
In bil je žejen, dokler bil je živ,
naš dobri, rajniki mojster Jean Cotart.

§

VILLON:

O, pivski bratec, ki telo
ti je veselo, duh pa strt,
varuj se žarkov, ki predró
lobanjo in mrtvaški prt!
Varuj se: njihov zob je trd!
Uživaj kolikor se da,
a zmerom pomni to, da smrt
nekoč po tebe bo prišla.⁸⁰

19. prizor

*/Villon se ga je krepko nalezal, v pijanosti recitira – za njim
se že začne ravs, ki je kot upočasnjena; nakar straža vleti in
uklenejo vse, Villon v pijanosti ne ve kaj se dogaja/*

VILLON:

Jaz nisem, to prav dobro vem,
sin angela, ki mu žari
na čelu zvezdni diadem.
Pod rušo oče moj leži
naj duše Bog ne pogubi!
In moja mati prav takó

že šteje svoje zadnje dni.
In sin bo kmalu šel za njo.⁸¹

*/ iz neba pride mati kot videnje ali sen, zapoje tole pesem,
medtem v izjemno upočasnjenem tempu odvažajo sceno in ostalo
pivsko tovarišijo /*

Pa čeprav navadna je perica,
je užila drobec sreče,
naj jo štiti božja perutnica,
njej v cerkvah prižigam sveče!

§§ BALADA

MOLITEV K NAŠI LJUBI GOSPE⁸²

O, Ti kraljica zemlje in neba,
peklenskih brezen vladarica mila,
daj dekli svoji, da bom v raj prišla
in v zboru blaženih se veselila,
čeravno vem, da mnogo sem grešila,
saj tvoja milost, temu, ki greši,
pri Bogu zlahka milost zadobi;
le Ti mu moreš vrata v raj odpreti,
da se zveliča; glej, brez vseh laži:
v tej veri čem živeti in umreti.

/

Le v farni cerkvi zrem na svod zvezda
naslikan raj, kraj večnega plačila,
in spod pekel, kjer grešnikom je sila.
O, ti, Gospa, ki k Tebi, kdor greši,
poln vere mora čimprej pohiteti,
daj mi nebesa, kadar sklenem dni;
v tej veri čem živeti in umreti.

§

20. prizor

/ scena se spremeni v zapor /

STRAŽA, BARRE: Villon, zbudi se! Ga je bilo malo
preveč, kaj ne?
VILLON: Angeli?
BARRE: V zaporu ni angelov!
VILLON: Zapor?!? Kako?
STRAŽA: V zaporu si.
VILLON: Tole je pa grozen maček. Imam dekret, ki
me odvezuje vseh grehov! François, ti si kot dojenček
čist!
STRAŽA: Bil si. Zdaj gre je vse na sveže. Eden se je
stegnil, za dva ne vedo, če bosta še dolgo...
VILLON: Ne, ni primeren čas za šalo. Začel sem
novo življenje in staremu sem spisal Testament!
BARRE: Rajtam, da si še pijan!
VILLON: Poslušaj, kako sem tedaj pričel:
Sestavljam ga v tem letu sreče,
ko je moj dobri kralj odprl
mi vrata strašne meungske ječe
in snel z vratu morilsko vrv,
za kar sem mu srce odprl
in bom mu prav ponižno vdan
vse tja do dne, ko bom umrl,
to sem dobrotniku dolžan.⁸³

BARRE: Prepozno! Očitno si srečo vso že potrošil!
Fortuna te je zapustila.

STRAŽA:

No, ko si moral iz Pariza,
si v letu petdeset in šest
nekakšno zadnjo voljo spisal,
ki so baje na lastno pest
ji rekli »Testament«. Protest
bi bil kaj nekoristna stvar,
saj vsem prešlo je že v zavest:
nihče ni sam svoj gospodar.⁸⁴

VILLON: To sem zapisal? Tale maček! Kakšno
strupeno kislico smo pili!

BARRE: Molči že!

STRAŽA: Obsojen boš, dovolj si se izmotaval, zdaj
greš res k svojemu koncu naproti.

BARRE: Človek ne sedi zaradi tega, kar naredi, ampak
zaradi tistega, kar ni! Zapomni si, Villon!

STRAŽA: Pekel te čaka. In vražiči že brusijo svoje
trizobe.

VILLON:

Moč dobrih del gospôdi daj
o bog! in mir tega sveta.
Pri njej res grajati ni kaj,
zato molčim, kar se le da!
A revam, ki so brez vsega
kot jaz, bog pošlji potrpljenje!
Gospôdi ne, saj ta ima
dovolj vsega za vse življenje.⁸⁵

*/ naenkrat se zave / Res sem v zaporu. Kako to? O
križana gora!*

STRAŽA: Dober človek in osel sta brata!

VILLON: Ko sem bil slab, sem bil svoboden in stalno
na preži, da mi niso kaj podtaknili. Še teden dni nisem
dober, pa sem že v ječi! Tako žalostno mi ni šlo nikoli
ko sem bil slab! Kako? Kako ...

STRAŽA: V ječi vsi smo bratje: bolhe, stenice in uši,
kajti prav vsem nam po žilah teče ista kri!

VILLON: Prav zabavna sta, kjer vaju ni!

BARRE: Nisi dolgo zdržal! Vsi odpustki in listine, kot
bi se prašič usral nanje!

VILLON: Naš kralj Ludvik Enajsti ...

BARRE: Še kralj te ne more oteti usodi.

STRAŽA: Vidiš, kako na poti, da se ogneš zlu, padeš
vanj!

BARRE: Čisto sam si padel v govno. Ni ti pomoči!

VILLON: Ampak, mon dieu ...

BARRE: Za take kot si ti, Boga ne skrbi.

STRAŽA: Tvoj angel varuh kje s kakšno pijano cipo
leži!

BARRE: Brezupen primer si. Vešala so za take. Tam
se edino počutiš doma.

/ odideta /

21. prizor

/ Villon sam /

VILLON:

Nihče ne sme se in ne šali!
Kaj zdaj pomaga bogatinom,
da so mastili se, plesali,
si vampe nalivali z vinom,

ljubili se pod baldahinom
in za vsak krok bili naréd?
Slasti prešle so z njih spominom,
le njihov greh še pomni svet.⁸⁶

Job de: »Število mojih dni
prešlo je naglo kakor niti
blaga, ki tkalec osmodi
mu z zubljem slame rob razšiti.«
Če je spregledal kake niti,
čez hip do konca jih obžge.
Ni mar mi, kaj ima še priti,
saj slednjič smrt skonča prav vse.⁸⁷

*/ medtem se v ozadju postavljajo vislice, njih senca počasi pada
na Villona/*

§§ ANA BALADA V LE-TEM STAREM JEZIKI⁸⁸

Dekla2 & Pivec1

Bodi an sveti papež, kir
na sebi an amikt ima
inu kir s sveto štolo v mir
prpravi zcludja iz pekla,
kir špota lubega Buga –
on tudi mora koker vsi
z letega našega svejta,
smrt nega glih taku vmori.

Bodi ta brumni cesar, kir
v Konstantinopli tron ima,
oli ta kral, kir je pastir
Francozov inu peln zlata
inu kir v vekšo čast Buga
te kloštre zidati sturi,
za kar mu svejt vso hvalo da –
smrt nega glih taku vmori.

Bodi ta sin kraljevi, kir
na Dunaji suj erb ima,
oli v Dijon an žlahni Sir
oli narstarši sin nega
oli an paž, an sel ter vsa
ta gmajna, kir se nih drži
pak jej ter pije an vsak za dva –
smrt nega glih taku vmori.

Vsa žlaht oblast vmreti ima
inu dur bodi, kir živi,
če glih ne hoče tega zla –
smrt nega glih taku vmori.

§

VILLON:

Ah spet vešala. Vislice! To stre še močnejšega, kot sem
sam ubogi sholarh! Prijatelji so svoje odbingljali.
Koliko ljudi je prišlo pogledat, če je res, da se jim od
zadrgrnitve dvigne. Ženske so medlele – kdo bi jih
razumel? ... Pač tretjič gavgam ne uidem, sem se kar
trikrat rodil za eno življenje. Za bolj borno sicer, a

vem kaj je mraz in kaj je lakota, vem kaj je ljubezen in
sovrašstvo, kaj da zamera in prijatelj, kaj šala in zloba ...
Princ, vem, kako svet teče in poteka;
vem, kdo je rožnih lic, kdo bled in sam;
vem tudi, da pobere Smrt človeka;
vem, da vse vem – le sebe ne poznam!⁸⁹

*/ odbod pod vešala, najprej straža, nakar Villona peljejo na
oder z vešali, množica se zbiraj/*

§§ PRVA TOLOVAJSKA BALADA⁹⁰

VILLON:

Na gavgah ohcet je velika:
pet, šest barab na njih visi;
zaujčkal jih je mojster štrika;
vsem ksiht je siv in brez oči.
Tam, najbolj zgoraj, glej, z gredi
v dežju in vetru tat binglja. . .
Ne vlamljajte, če se ne da,
saj kdor po tujih kasah stika,
na gavgah brez ušes konča.
Le proč, le proč, čim dlje od štrika!

PIVEC1:

Ko sam kdo mimo gre, brž plani,
izkljuvaj cvenk mu kot ujeta
in mrkni spet kam v svet neznani,
prej kot te kak vohljač ugleda
in boš pod štrik šel bled kot kreda.
Če pa nastane vik in jok,
takoј ucvri jo levo-krog,
da se kak kifeljč ne prislika
in ti ne vkle ne rok in nog!

VILLON & PIVEC1:

Le proč, le proč, čim dlje od štrika!

VILLON:

Obesi vitrihe na klin,
če nočeš v ketnah suh in bled
na slami v kehi, v soju lin
sestradan gniti vrsto let.
Ne bodi trapast, kidni v svet,
prej kot na gavgah zabingljaš.
A pridno uporabljaj laž,
da sfopaš tepce, kot se šika,
in jih tem bolj ogoljufaš!

VSI:

Le proč, le proč, čim dlje od štrika!

VILLON:

Če vlamljaš v skrinjo sred noči,
pa vtem zaslišiš šum lastnika,
čimprej iz hiše jo ucvri,
da v pest te rabelj ne dobi.

VSI:

Le proč, le proč, čim dlje od štrika!

§

/ iz množice se slišijo kelici/

Villon spomni se, da si vladal Parizu!
Villon, kralj norcev. Vladar nad umnostjo!
/ Villon pod vešali, natikajo mu vrvi/

VILLON:

Zdaj mi na vrvi v zanko zviti
moj vrat bo zvagal težo riti.⁹¹

*/ nataknejo vrvi, bobni, nenadoma tišina in pride Barre in
prebere odlok /*

BARRE: François Villon, po ukazu profosa Roberta
d'Estouvilla⁹² se kazni obešanja spremeni v dosmrtno
izgnanstvo iz Pariza.

VSI: */ potibem, nato vedno glasneje /*: Villon – kralj! Villon
– kralj!

STRAŽA: ... ampak doživljensko si pregan iz Pariza
in nikdar več ne smeš vanj, sicer greš takoj na gavge!

/ kljci iz množice /

Villon! Komur se še v četrto podari življenje je
nesmrten!

To je že tretje življenje po rojstvu! Beži iz Pariza!

VILLON: */ umiri množico /* Še šest naj jih imam, a brez
Pariza so zaman! Zbogom!

/ zapoje Balado o odpuščanju /

23. prizor

/ slovo, se poslavlja od vse vključno s Stražarji /

Drugi epilog

§§ **BALADA O ODPUŠČANJU**⁹³

Kartuzijance, celestine,
beraške brate, nune svete,
pohajkovalce, gizdaline
in čedne hišne in kokete
odete v halje oprijete
in modne leve za tiščanje
preozkih žoltih škornjev vnete –
vse prosim zdaj za odpuščanje.

Nastavljajoče se deklino,
ki vse do popka so razpete,
in pretepaške pobaline,
dreserje opic in atlete
in norce in šaljivce, vnete
za burke in za spakovanje,
in punce in fante bosopete –
vse prosim zdaj za odpuščanje.

Vse, razen tiste surovine,
ki krivi so, da dni neštete
sem v ječi žrl le drobtine
iz trdih skorij v pesti zmlete . . .
da ne sedim, te pse preklete
bi pokozlal in prdnil vanje!
a da preprečim vse zaplete –
vse prosim zdaj za odpuščanje.

Naj s kolom kdo iz jeze svete
in z batino se spravi nanje
in jim potre kosti preklete.
Vse prosim zdaj za odpuščanje.

§

/ odhod, zastor /

24. prizor

/ vsi odpojejo za konec, edino Villona ni /

Tretji epilog

§§ **BALADA O FRANCU GONTIERU**⁹⁴

Na mehki pernici trebušast far
ob ognju v čedni sobici sedi;
gospa Sidonija, ta zlahтна stvar,
vsa bela, dražestna ob njem leži;
punč pijeta vse dneve in noči,
igrajčkata, kljunčkata,
smejeta, naga sta, da lepše se – tiščita . . .
Tako sem videl ju skoz režo špranje;
in že me je prevzela misel skrita:
na svetu je najlepše – blagostanje.

Če Franc Gontier in Micka, ki sta par,
okusila bi kdaj vse te reči,
bi jima bil potem kaj malo mar
Črn kruh s čebulo, ki iz ust smrdi.
Res je, da jesta; žal pa vemo vsi,
da repca, krompir – ne redita.
al srečna sta, če pod grmovjem – spita,
a mar ni v mehkiem puhu slajše spanje?
Kaj mislite? Ni stvar povsem očita?
Na svetu je najlepše – blagostanje.

Črn kruh in vodo in vse sorte šar
in čorbic natepavata vse dni.
če bi cel ptičji zbor mi pel, nikdar
ob taki košti me ne zadrži
na kmetih niti dneva, ne noči.
Naj Franc Gontier rita,
blažen da spita, z Micko z grmovjem –
pokrita,
če mu je prav. Stvar jemljem pač na znanje.
A naj kar bo dežela čudovita!
Na svetu je najlepše – blagostanje.

Princ, sami razrešite to vprašanje!
A kar se mene tiče, mi zveni
v ušesih še izrek iz mladih dni:
Na svetu je najlepše – blagostanje.

Laa la la laa laa laaa . . .

§

•Fin•

François Villon – Janez Menart – Jani Kovačič⁹⁵

Tolovajske balade

premierni koncert: KUD France Prešeren 27.5.1993⁹⁶

TOLOVAJSKI TRIO: Alenka Goršič – piščali in poje, Žarko Ignjatović – kitara in poje in Jani Kovačič – kitara in poje in gost Damir Khamidullin – čelo

François Villon (1431-?) je živel ob izteku srednjega veka v Parizu. Bil je nadarjen učenik in študent. Vendar so ga pretepi in dekleta že zgodaj spravili v težave. Tako se je začelo njegovo vandranje skozi to življenje. Bil je zaprt pa pomiloščen, pa spet zaprt in spet pomiloščen ... Najmanj enkrat ga je neizmerna sreča rešila vešal. Tako je napisal svoja testamenta (Lais in Testament). Njegov oster jezik in talent za pesnjenje sta ga napravila znanega po pariških beznicah, kakor tudi med bolj slavljenimi pesniki njegove dobe. Spoznal je vse, kar se je dalo: ljubezen, razočaranje, goljufivost in tovarištvo ter poštenost. In tudi zapore, prešuštništvo, prijazne orožarke, vrednost zlata in nenazadnje tudi – življenja. Janez Menart je Slovencem s svojimi zlahtnimi prevodi približal Villona. Program sestavljajo zlasti balade v tolovajskem žargonu (Ballades en jargon). To so nasveti za vse vrste in načine lopovščin z nauki. A na drugi strani ljubezen in vera. Kakšno poznavanje spolzke človeške duše, ki bi letela, a ne gre in ne gre, a včasih celo noče! Villonove ostre bodice v človeško nečimrnost vam je davno odigral in povedal trio: Alenka Goršič igra piščali in flavte in poje, Žarko Ignjatović igra kitaro in poje, in Jani Kovačič, ki tudi brenka in poje. Spevoigra Tolovajske balade postavlja pesmi v okvir Villonovega življenja, zlasti se ne moremo načuditi njegovim čudežnim rešitvam izpod vešal. Tako sem izpolnil obljubo, ki sem jo davno dal Janezu Menartu, da bom priredil pesmi v gledališki komad. Tole je nastalo...

François Villon – Janez Menart – Jani Kovačič Tolovajske Balade

François Villon (1431 – ?) je bil francoski učenik – študent, ki je živel v XV. stoletju in zašel – na kriva pota. Tako je spoznal zapore, ljubezen, prešuštništvo, prijazne orožarke, vrednost zlata in nenazadnje tudi – življenja. Pesnil je predvsem v dveh, tedaj najpomembnejših oblikah: *lais* (*lai* – pesem s poljubnim številom verzov z asonanco) in *ballada* (*ballada* – plesna pesem; medtem ko ima lirski *ballada* običajno tri do štiri rimane kitice s štirivrstično poslanico – *envoi*). Te pesmi je zbral v *Mali testament* (*La Lais de Maître François Villon*) v svojem prvem daljšem obisku ječ in kasneje, po drugi veliki preizkušnji svoje sreče, v *Veliki testament* (*Testament*). Napisal je še nekaj pesmi in za nas najpomembnejše Tolovajske balade (*Ballades en jargon*) v tolovajski latovščini.

Čemu Villon danes?

Novi srednji vek prihaja. Zanimanje za kulturo tega 'mračnega' obdobja rase. Prodaja plošč s srednjeveško glasbo prav tako. Postmodernistični razum kleca pod nepreglednostjo specialističnih znanstvenih dejstev. Celota se nam prikriva še dosti zlobneje kot pred renesanso. Porast misticizma, popularnih transcendentalnih tehnik, raznih vaj za 'koncentracijo', religiozne nestrpnosti in prav tako nacionalne, splošno grabljenje vsepovsod in od povsod nas postavlja v položaj, ki ga je François Villon prav dobro poznal in upesnil. Zares nenadkriljivi prevodi Janeza Menarta nam približajo dobo in Villona bolj kot vsa razpredanja o tem obdobju. A druga plat je Villon pesnik – prvi veliki francoski pesnik. Koliko življenjske radosti v govnu vsakdanjega boja za dostojanstvo človeka. Človek brat, vsaj truplu bodi prizojanešeno od ljudi in duši od Boga! Villon živi na robu in zato tako jasno vidi ljudi in stvari. Že da lahko živi, pa kakorkoli, mu je v veselje. Čim bližje je smrt tem vrednejše je življenje. Ob koncu stoletja smo otopeli v blagostanju in življenje nima vrednosti – zato se tudi smrti ne bojimo. Kaj bi za to dal Villon!

Pourquoi Villon aujourd'hui?

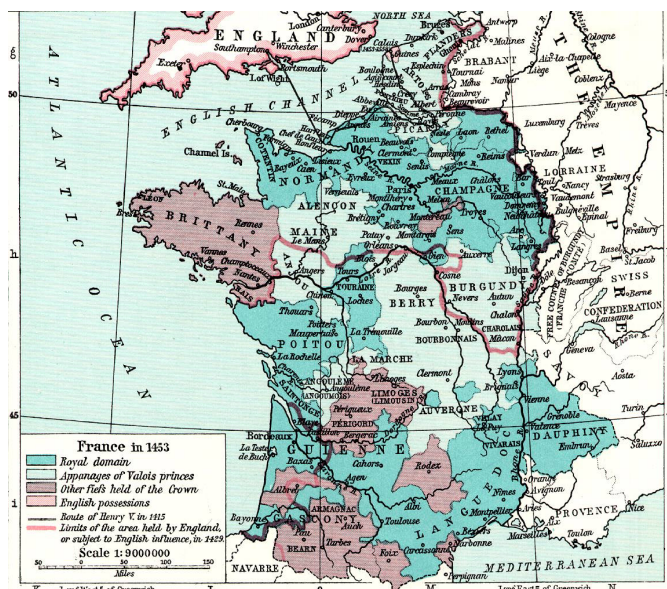
Le "Nouveau" Moyen Age arrive. L'intérêt pour la culture de cette période "obscur" augmente ainsi que la vente des disques avec la musique médiévale. La raison post-moderne fléchit sous l'immensité et la confusion des faits scientifiques. L'ensemble se cache d'une manière encore plus perfide qu'avant la renaissance. La croissance du mysticisme, des techniques transcendentales, de toutes sortes d'exercices pour la concentration, de l'intolérance religieuse et nationale, la cupidité générale, tout cela nous met dans une situation que Villon connaissait bien et que l'on

retrouvé dans sa poésie. Les remarquables traductions de Janez Menart nous font mieux connaître Villon et son époque que n'importe quel discours.

Villonovo življenje:

François Villon se je rodil znamenitega leta 1431, leta ko so Angleži zažgali kot čarovnico v Rouenu francosko heroino Jean D'Arc. Rodil se je revnim staršem in se je pisal Montcobier. Oče mu je kmalu umrl in kanonik Guillaume de Villon (po vasi Villon blizu Tonnera) ga je vzel za svojega in mu dal tudi priimek. Kar precej ugibajo – ka-li ni kaplan njegov pravi oče? Kakorkoli že, Françoisova mati se je preživljala kot perica ali kot služkinja. In tako bi bil kaj takega tudi naš François, če ga ne bi kaplan najprej poučeval sam potem pa ga je dal dvanajstletnega šolati. 1452 je postal „maistre es arts“ – skratka diplomiral je v Parizu. Pariz je bilo znamenito univerzitetno mesto in je imelo tedaj 200.000 prebivalcev, po nekaterih virih pa še več. Že za časa študija je bil več po beznicah kot pa na Univerzi. Tudi pri takrat znamenitem sporu za Vražji prdec (Pet au Diable, 1453) med študenti in oblastjo je bil zraven. To naj bi bil celo naslov izgubljenega romana o katerem nekaj malega izvemo iz njegovih pesmi. Začelo se je kot nedolžna študentska šala. Verjetno so se po prekropani noči študentje hoteli maščevati neprijaznim in oderuskim oštirjem, pa so sunili mejnik. Iz tega je nastala prava mala vojna med Univerzo in oblastjo. Kolovodje tega študentskega nemira so bili kaznovani in med njimi tudi Villon. Toda prave težave se prično s pretepom junija 1455. V družbi lahkožive Isabelle se je sporekel z Sermoisom, duhovnikom sumljivega slovesa. Ta mu je z nožem preklal ustnico in Villon ga je zabodel v dimlje in zbežal. Sermois pa je še zmogetl teči in ga je pričel preganjati. Nakar je Villon pograbil kamen in pobil zasledovalca do smrti. Iz sodnih spisov se da sklepati na samobrambo. Vendar je Villon odšel raje v neprostovoljno izgnanstvo, kot da bi čakal razsodbe. Ali pa je pobegnil, kot navajajo nekateri viri, kajti ni kaj dosti zaupal sodstvu. V odsotnosti so ga res obsodili na 10 let pregnanstva. Njegovi prijatelji so mu izposlovali pomilostitev. L. 1456 je tako spet v Parizu in takrat napiše „Lais“ ali Mali testament. Zdaj je dokončno zašel na kriva pota. Vlom v Navarrski kolegij je močno odmeval po Parizu. Enega od sodelavcev, Guya Tabarija, so l.1458 ujeli in ta je v mučilnici „zapel“. Villon je srečno ušel in se tri leta potikal po Franciji. Vendar so ga v Bloisu l. 1459 ujeli in vrgli v ječo. Seveda so mu obesili marsikaj kar je in kar ni storil. Tamkajšnjemu vojvodi, tudi pesniku, Charlesu Orleanskemu se je rodila takrat hčerka in v njeno čast je spustil vse zapornike. Tako je bil Villon spet svoboden. Postal je celo tovariš vojvodi pri pesnjenju. V zahvalo je napisal Epistolo za Marijo Orleansko. V rokopisni zapuščini Charlesa Orleanskega se je ohranilo še nekaj Villonovih pesmi. Toda slaba dejanja in slava so zoprn odmev – prej ali slej te ujame. Pariška oblast je zahtevala Villonovo izročitev, kajti Navarrski kolegij ni bil pozabljen, predvsem pa ni bilo pozabljenih nekaj sto takrat

ukradenih zlatnikov. In spet je moral bežati. Srečal je svoje stare lopovske tovariše in spet so pričeli s svojim poslom. Toda ujeli so jih in tokrat je bila obtožba težka, tako da je Villon končal v škofovskih ječah Meung sur Loirea. iz katerih ne bi prišel živ. Ampak naključja nam kroje življenje. Novi kralj Ludvik XI, se je oktobra l.1461 vračal iz Reimsa s svojega kronanja in je objavil amnestijo v vseh krajih ob njegovi poti. Villon je dobil oprostilno pismo in tako še enkrat ušel vešalom. Veliki testament (1461/62) je nastal po tem čudežnem dogodku. Villon se je znašel spet v Parizu. Pustijo ga sicer na prostosti, če vrne svoj naropani delež iz Navarrskega kolegija, ki naj bi znašal skoraj 120 zlatnikov. Toda leta 1463, ga obsodijo po pretepu, v katerem sicer ni sodeloval, na izgon iz Pariza. 8. januarja 1463 je potekel rok in takrat se je za Françoisom Villonom izgubila vsaka sled. Tako se tudi ne ve kdaj je umrl.

O izdajah Villona

Prvo izdajo njegovih del je natisnjeni Pierre Levet v Parizu že l.1489. Ta je vsebovala Mali testament (Lais), Veliki testament (Testament), nekaj ostalih pesmi (Poesies diverses), med njimi znamenito Balado o obešencih, in šest Tolovajskih balad (Ballades en jargon). V XVI. stoletju (1533) je Clement Marot izdal ponovno njegove pesmi. Marsikateri naslov, razdelitev in podnaslovi balad so plod njegove redakcije, kajti Villon je naslovil pesem le z balado ali pa še to ne. Ta izdaja je bila res pravi kulturni dogodek v Franciji, kajti ni ga bilo intelektualca, ki ne bi od takrat vsaj omenil Villona. Od kasnejših raziskovalcev in izdajateljev se največkrat se omenja Pierra Championa (François Villon. Sa vie et son temps, 1913) in Jeana Dufourneta (Recherches sur le Testament de François Villon, 1971-73), pri nas pa se dobi francoska žepna izdaja Villon Poesies completes v redakciji Clauđa Thirya iz serije Lettres gothiques urednika Michaela Zinka založbe Le livre de poche (1991).

Izdaje Villona in o Villonu v slovenščini:

- Villon, François (Menart, Janez – prevajalec), *Veliki testament*, Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1970
- Villon, François (Menart, Janez – prevajalec), *Villon*, Ljubljana : Mladinska knjiga, 1980 (Lirika 45)
- Erskine, John (Verbič, Boris – prevajalec), *Kratkotrajna sreča François Villona* (romansiran življenjepis), Ljubljana : Državna založba Slovenije, 1964, ponatis 1986
- Villon, François (Menart, Janez – prevajalec), *Zbrano delo*, Maribor: Obzorja, 1987

O prevodu

Janez Menart (1929-2004) je odličen in priljubljen slovenski pesnik in priznan prevajalec. Villonove pesmi so bile njegova velika ljubezen in zahvaljujoč temu smo Slovenci med redkimi narodi, ki imajo prevedenega celotnega Villona. Najprej je Janez Menart prevedel Veliki testament, nakar še ostale pesmi, ki so izšle v knjigi Zbrano delo François Villona. V teh knjigah lahko preberete vse pesmi⁹⁷, vse kar se ve o Villonu ter takratnem času.⁹⁸

O glasbenih predstavitvah in izdajah pri nas

Zelo verjetno je, da so se Villonove pesmi pele, vendar o tem kakšnih trdnejših dokazov ni. Francozi so radi uglašljali Villona, zlasti šansonjer Georges Brassens.

L. 1994 je bil posnetek koncerta Tolovajskega tria s *Tolovajskimi baladami* prvič predvajan na Radiu Slovenija in so l.2005 izšle z *Bulvar Bankrotom* na dvojnem CD-ju *Pijano Bar* Janija Kovačiča (Fabrika 13-05001). Izšla je CD-plošča ansambla Sedmina *Stekleni čas* (Didakta, Radovljica 1997) z naslednjimi pesmimi v Menartovem prevodu: Balada o gospeh minulih dni, Epitaf in rondo, Balade des seigneurs du temps jadis in v prevodu Balada o gospodih davnih dni. Sedmina je še na CD-ju *Rojstvo idola* (Vinilmanija Records, 1998) izvedla Balado o obešencih, kateri je dodana molitev v starocerkveni slovanščini. L. 1996 je Sonja Blaž pripravila v Drami SNG Maribor *Veliki testament* François Villona. Kaj vse in kolikokrat pa so kaj predvajali na radiu pa bi bilo treba še raziskati.

O glasbi

Jani Kovačič je zložil glasbo na Menartove prevode. Tako je nastala tale mavrica napevov. Glasba je zanimiva mešanica modernega in starega (rekli bi, da je s staro glasbo stilno obarvana). Tako je nastala tale koncertna spevoigra v dveh delih.

O izbranih pesmih

TOLOVAJSKE BALADE je naslov, ki ga je Janez Menart nadel Villonovim pesmim v tolovajskem žargonu oz. latovščini – za tovrsten govor se je

uveljavil izraz argo(t). Školjkarji (Coquillards) so imeli svoj jezik, ki ga je oblast ob zajetju članov deloma dešifrirala. Za časa Villonovega življenja so jih ujeli preko 60. Šest pesmi (I. – VI.) je bilo objavljenih že v prvi izdaji njegovih del l. 1498. L. 1881 so v Stockholmu odkrili še pet podobnih balad v rokopisu, za katere pa ni gotovo, da so Villonove navkljub podobnem besednjaku in temam. V X. baladi beremo v poslanici akrostih Villon, kar nekaterim dokazuje njegovo avtorstvo. Dešifriranje teh besedil je zapleteno, tako da še danes bolj ugibamo kot vemo. Tudi pri nas, pravijo, so naši ravbarji imeli svoj skrivni jezik (npr. na Ravbarkomandi). Če malo pomislite, je bilo to praktično, bržda celo nujno. Rekonstrukcija Villonovih tolovajskih pesmi sledi starim sodnim zapisom in z novim tehnikam lingvistične znanosti. Janez Menart se je s tem problemom uspešno spoprijel in prevedel te balade zvočno in žmohtno. Pravtako tudi ostalega Villona. V prvem delu imenovanem TOLOVAJSKA SUTTA smo zbrali tolovajske balade in nekaj ostalih njegovih pesmi. Le Balada o gobeždaču je iz Velikega testamenta. Za nekatere je znano celo leto nastanka, kar lahko preberete v opombah k vsaki pesmi, za balade v žargonu pa je to seveda neugotovljivo. Drugi del BALADE & NASVETI ponuja pesmi iz Velikega testamenta. Te pesmi je Villon verjetno spisal ob različnih prilikah in so bile raztresene po raznih koncih. Vse te je zbral proti koncu l. 1461. Kot smo že omenili, je novokronani kralj Ludvik XI na poti v Pariz po starem običaju oprostil zapornike vseh grehov. Villon jo je takoj ucvrl v Pariz, kjer je varno skrtil pisal Veliki testament in čakal potrditev Oprostilne listine za svoje zločine. Tako datira večina pesmi našega drugega dela BALADE & NASVETI iz l. 1461. V dramski spevoigri so pesmi med seboj pomešane in povezane z Villonovimi kiticami testamentov.

O Tolovajskem triu

Jani Kovačič je pravi mestni pevec. Piše in prepeva pesmi, ki iritirajo zahtevajoč, da se človek odloči. V začetku 90-tih je pričel v KUD-u Franceta Prešerna predstavljati celovečerne programe svojih pesmi in pesmi bardov vsega sveta. Tako smo slišali od Carmine Profane – Burane, Brechta, Prešerna do Frana Milčinskega Ježka, Roberta Burnsa, Leonarda Cohena do Toma Waitsa. Prvi v tem nizu je bil predstavljen François Villon. Žarko Ignjatović je priznan klasični kitarist. Študiral je v Zagrebu, avstrijskem Gradcu (Razu), na Mozarteumu v Solncgradu (Salzburgu). Zanima ga glasba in življenje in zato mu je tudi Villon blizu. K Tolovajskim baladam je prispeval priredbe za kitaro. K sodelovanju sva povabila še Alenko Goršič – flavtistko v SNG Opera iz Maribora. Zanimajo jo vse zvrsti glasbe, zato je nastopala s priznanimi glasbeniki od Amerike do Japonske. Alenka poje in igra piščali.

Nekaj o nastopih:

Premiera je bila 27. maja 1993 v KUD-u Franceta Prešerna. V okviru programa stare Ljubljane smo istega leta predstavili TOLOVAJSKE BALADE v skrajšani obliki. V februarju 1994 smo naš nastop v KUD-u Franceta Prešerna na Karunovi 14 v Ljubljani posneli za RTV Slovenija. Ravnotako je bil odmeven nastop na Borštnikovem srečanju v Mariboru. Nastopali smo po Sloveniji in imeli preko trideset nastopov, kar ocenjujemo za naše razmere in finančne sposobnosti ter nenazadnje specifičnost programa za prav dobro.

O radijskem posnetku

Originalne TOLOVAJSKE BALADE (Tolovajske in druge balade François Villona na prevod Janeza Menarta zložil Jani Kovačič.) smo posneli 14. in 17. februarju 1994 za RTV Slovenijo (urednica Meri Avsenak, snemal Jani Luznar). Izvajajo: Alenka Goršič, Žarko Ignajtović, Jani Kovačič in gost na čelu Damir Khamidoullin.

O pripravi in obdelavi posnetkov

Posnetke smo presneli z DAT-a in sta jih obdelala Neven Smolčić in mastering Miro Prljača v letih 2004/5. v studiju Fabrike 13. Izšli so ko Tolovajske balade na dvojnem CD-ju Pijano bar, kar smo že omenili.

O spevoigri za teater

Ko sem prosil Janeza Menarta za dovoljenja uporabe njegovih prevodov, sva se pogovarjala tudi o spevoigri, češ da bi bila primerna oblika predstavitve Villona. Takrat se je Janez Menart ponudil, da tudi kaj dorima. Vendar sem imel takrat že s postavitvijo koncerta toliko dela, da je za kaj več zmanjkalo časa. Letos (2007) sem se lotil tega, veliko zaradi veselja, precej zaradi pesmic, ki so se mi prav priljubile in nenazadnje zaradi obljube mojstru Menartu. Spevoigro sestavljata dva deja z dvema prologi in tremi epilogi. Splošen potek: v I. deju je živahno, ljudje so živi in težave prisotne; v II. deju se začne veselo, potem vedno bolj postajajo vsi sence /maske/ in Villon v pijanosti doživi variacijo prvega dejanja. Ob koncu, ko še v tretje uide smrti in bi rekli, »da mu je Bog dal, da se širikrat rodi«, mora iz Pariza. Nihče ne ve kdaj je umrl niti kje – skratka Villon je nesmrten.

O opombah

Villon je izjemno obdelan avtor, če preletite navedene vire. Za naše opombe je temeljna vira *Poesis completes* Thirya in *Zbrano delo* Menarta. Société François Villon je najboljše stran o Villonu na medmrežju. (http://globegate.utm.edu/french/globegate_mirror/villon.html) Opombe so predvsem iz teh virov.⁹⁹

Na koncu

Malo se je človek spremenil navkljub mobitelom in računalnikom. Vsem, ki so mi dosedaj pomagali, zlasti pa Tolovajskem triu hvala, a največ gre zahvale in spoštovanja mojstru Menartu za inspiracijo in pomoč.

Jani Kovačič

Opombe:

- ¹ François Villon - ime se je takrat izgovarjalo Fransve Viljón, danes ga v večini primerov francozijo na Fransoa Vijon.
- ² Pojasnilo naslova je v spremni besedi. Temeljni viri so prevodi Janeza Menarta. V opombah pomeni MT – Mali testament (Laisi) in VT – Veliki testament (Testament); nakar sledi oznaka kitice in stran iz Menartovega Villona – ZBRANO DELO. Glej op. 96.
- ³ *Balada o dobrem nasvetu nepridipravom (Ballade de Bonne Doctrine)* Balada je verjetno Villonovo prva še ohranjena pesem in hkrati je zelo primerna za uvod, saj na kratko povzame zakaj se sploh in res na tem svetu trudimo. Ob koncu, tako kot pri vseh baladah, sledi še poslanica (envoi) ali nauk – carpe diem. V Velikem testamentu je takoj za Podukom zgubljenecem v kateri zagovarja poštenost.
- ⁴ *III. balada (Ballades en jargon III)* Tale je za tatove in rokomavhe. Verjetno so bili specializirani (dandanes ni nič drugače) za razne spretnosti: zmikavti, tatovi, vlomilci, izsiljevalci, ponarejevalci... Prava delitev dela. Za priznanje pa so rabljali uporabljali vse prej kot nežne metode. Školjkarji (Coquillards, Coquillart, compagnons de la Coquille) so bili tatinska bratovščina približno stotih »talentiranih« ljudi kateri je Villon pripadal. Takih združb je bilo takrat kar precej.
- ⁵ Znamenite škofijske ječe v mestecu Meung sur Loire iz katerih je redko kdo prišel živ.
- ⁶ Tibald d'Aussigny (d'Osinji) je bil škof v Orleansu, ki je dal zapreti Villona v škofijske ječe, v katerih je presedel vse poletje, dokler ga ni rešilo kraljevo kronanje. Vzrok zakaj je bil zaprt – Villonov prekršek namreč ni izpričan.
- ⁷ O *Orožarki* glej opombe pri njenih pesmih.
- ⁸ *Tožba lepe orožarke (Les regrets de la belle Heaulmiere)* Lepa orožarka je bila rojena okrog l. 1375. Bila je prava lepotica in priležnica bogatega in vplivnega plemiča, ki je bil tudi kanonik v notredamski cerkvi. Njegova moč je šla celo tako daleč, da sta z lepo orožarko prebivala kar v notredamskem samostanu. Ko je bila stara 30 let se je njen zaščitnik zapletel v spletke proti kralju, nakar so ga zaprli v Meung in kmalu je umrl v ječi. Orožarka se je potem morala podati na ulico, vendar je čez kakih deset let njen zvodnik umrl in takrat se je začelo zanjo res bedno življenje. Villon naj bi jo spoznal staro kakih 50 let, ko pa je bil pregan iz Pariza l. 1456, jo je še videl, staro okrog 80. let, kar je za takratno čas in njen način življenja res nekaj izrednega.
- ⁹ VT 52, str.83
- ¹⁰ VT 53, str.84
- ¹¹ VT 55, str.83
- ¹² VT 56, str.84
- ¹³ *Balada o gospoh minulih dni (Ballade des Dames du temps jadis)* V tej pesmi je kar nekaj imen, ki danes niso kaj prida znane. Flora in Thais sta bili antični kurtizani. V prevodu je izpuščen Arhipiades vzor lepote, ki ga je Srednji vek proglasil za žensko. Nimfa Eho, ki se je nesrečno zaljubila v Narcisa in je postala skala vračajoč odjek. Heloiza in njena ljubezen s Petrom Abelardom je ena najznamenitejših, seveda nesrečnih ljubezni Srednjega veka. Kraljica Blanche verjetno mati Ludivika Svetega. Velikonoga Berta naj bi bila po izročilu žena Pipina Malega in tako mati Karla Velikega. Poleg njiju Villon omenja še Beatrice in Alice – vse tri so junakinje srednjeveške pesnitve Hervija de Metzja. Jean D'Arc (Devica Orleanska ali Sveta Ivana) je premagala Angleže in ustoličila kralja Karla VII. Angleži so jo ujeli in sežgali na grmadi. Podobno pesem – *Balada o gospodih davnih dni (Ballade – des seigneurs du temps jadis)* – je Villon namenil moškim.

¹⁴ VT, *Dvojna balada*, str.89; imena so večini znana, le za Sardano se ne ve natanko na koga je mislil Villon.

¹⁵ *Dvojna balada (Double ballade)* Villon navaja kar nekaj pogubljenih zaradi ljubezni: Samson se zaljubi v Dalilo, ki mu ostriže lase in s tem odvzame moč; najmodrejši Salamon podleže »idolatriji« navkljub skoraj sedemsto ženam in tristo priležnicam; Orfej gre iskat svojo Evridiko v Had navzlic strašnemu troglavemu psu Cerberu, ki mu Villon po moško doda še eno (glave so po francosko testes); Narcis se utopi v tolmunu zaradi samo-ljubja; za Sardano ni jasno izpričano za koga gre, vendar najdemo anekdoto o njem v tedanji knjigi opisov ljubezenski zgodbi Reneja D'Anjouja; David podleže skušnjavi do Betsabe, žene svojega bojevnika, ki ga pošlje na vojno; Amon – njegov sin – pa kot poje pesem; Herod pa si zaželi Salome in njej na ljubo obglavi Janeza Krstnika. Villona pa je Katarinin fant Noel Jolis dal golega preteptati, ker se je preveč smukal krog nje. Naglas je pri Menarti pri prvih dveh vrsticah pri prvih besedah na drugem zlogu, meni je bilo ljubše na drugem.

¹⁶ VT 69, str.92

¹⁷ Sveto pismo, iz Pisma Hebrejcem

¹⁸ VT 64, str.88

¹⁹ *Rondo (Lay – Rondeau)* Rondo je igriva pesem s ponavljajočimi verzji v raznih kombinacijah. Pesem je verjetno bila peta, saj kar kliče po kanonu. Tudi igra s ponavljanji in z rimami ni naključna, na kar opozarjajo francoski komentatorji, ki predvidevajo tudi precejšno svobodo pri vrstnem redu podajanja verzov. Droben biser Villonovega in Menartovega mojstrstva.

²⁰ VT 62, drugi del, začetek prilagojen, str.88

²¹ VT 107, zadnji dve vrstici prilagojeni, str.103

²² VT 104, str. 103

²³ VT 27, str. 69

²⁴ VT 158, str. 134

²⁵ VT 98, str. 105; Denis Hesselin je bil davčni izterjevalec in pivec.

²⁶ MT 30, str. 55

²⁷ Colin de Cayeux (Kolin d'Kajé), specialist za ključavnice, je študiral za duhovnika in je nosil kuto in tonzuro. Zato ga posvetne oblasti niso mogle kaznovati, toda vseeno so ga ujeli in kljub škofovskim prošnjam, obesili.

²⁸ Colin de Cayeux in Petit Jean! (Pti Žan), znan in spreten vlomilec, sta bila poleg Domp Nicolasa in Guya Tabaria (Gija Tabaria) člana lopovske družine Školjkarjev (Coquillards). Skupaj so vlomili na Božiča 1456 v Navarrski kolegij in odnesli precejšnjo vsoto. Viri navajajo 500 zlatnikov. Rop je bil zelo odmeven. Guya Tabaria so ujeli in potem še ostale. O tem več ob koncu I. deja.

²⁹ L. 1455 se je Villon v družbi z lahkoživko Isabelo zapletel v prepis s Sermoisom, ki je Villonu presekal ustnico. Villon ge je najprej zabodel, nato pa, ko je ta stekel za njim, pobral kamen in ga z njim pobil. Sernoise je dva dni zatem umrl. Šlo bolj za samoobrambo kot za uboj. A Villon je zbežal iz Pariza in se klatil po deželi Anjou in po Bretagni.

³⁰ VT 34, str. 72

³¹ VT 19, str. 67

³² *VI. balada (Ballades en jargon VI)* Tako kot so se specializirali pridaniči, tako so se tudi kazni: ponarejevalce so vrgli v vrelo olje ali pa v živo apno. Za petje smo to ponarejevalsko balado malo priredili. [V oglatih oklepajih stoji dodatki.]

³³ Kocka je simbol mladosti in trdnosti, zato predstavlja model bodočega Jeruzalema.

³⁴ Venera je najvišji dobitni met s štirimi kockami, kjer na vsaki pade svoje število (1,3,4,6), Canis (kanis) – pes je met štirih enk (1,1,1,1) pri katerem velja, da moraš za kaznen vplačati v skupno blagajno iz katere pobere vse kdor vrže Venero. Ta pravila so iz rimskih časov; nedvomno se je kaj podobnega igralo v srednjem veku.

³⁵ Krščanstvo rado omenja izganjalca kockanja Sv. Antona, ki je razmetal igralne mize in preganjal igralce, saj so, kot pravi Sv. Avguštin: hudičeva iznajdba.

³⁶ Predstražnik Marchand Perrenet (Perené), imenovan Bastard de la Barre iz zapora Chatelet, je omenjen v MT in VT in je kar trikrat obravnaval Villona.

³⁷ VT 108, str. 108

³⁸ V Parizu je red vzdrževala kraljevska straža, sestavljena iz 20 redarjev na konjih in 40 pešakov; pomagalo jim je 60 mož cehovske straže, sestavljene iz trgovskih mojstrov. Celotni straži

je poveljeval glavar mestne straže, ki je moral biti vitez. Zato so se imenovali Vitez mestne straže. Za naše potrebe sta dovolj dva, lahko sta Pivca ali Cayeux in Petit Jean, kadar nimajo vlog.

³⁹ ... v precep ujet (engrillonne) – zvezana oba palca na poseben način, ki je omogočal oblast nad jetnikom.

⁴⁰ *Balada o dobrem nasvetu*, str. 151

⁴¹ *Balada o protiresnicah*, str. 156

⁴² VT 156, 157, Poduk zgubljenecem, str. 134; Didona naj bi bila prelepa kartažanska kraljica omenjena v Eneidi.

⁴³ *IV. balada (Ballades en jargon IV)* Tale je za mojstre tišine.

Navkljub lahkotnosti in smešenju so te balade prav resna navodila in napatki – ki so v tolovajščini še toliko bolj prepričljivi. Pri obešanju je pogosto pri moških prišlo do erekcije in polucije, kar je čudilo in hkrati zabavalo in strašilo ljudi. Neredko so jih obesili kar za železen obroč s katerim so bili priklenjeni. Muc in bič Francozi ju enako imenujejo; tu gre za bič s prameni. Svinčeno hruško po so vtaknili v usta in jo razpirali z vijakom. Balada verjetno opominja na vlom v Navarrski kolegij, ki se za bratovščino Školjkarjev ni dobro končal.

⁴⁴ Jean Mautaint (*Žan Motén*) zasliševalec v jetnišnici Chatelet, ki je preiskoval vlom v Navarrski kolegij, pri katerem je sodeloval tudi Villon.

⁴⁵ Maître és-arts – mojster humanistike, najbližje danes nazivu diplomiran filozof.

⁴⁶ Pet au Diable (Vražji prdec, 1453) spor za mejnik je prerasel v vojno med oblastjo in Univerzo. O tem je Villon napisal roman, ki naj bi ga, glede na Testament, prepisoval in razmnoževal Guy Tabarie. Kaj več se o tem ne ve.

⁴⁷ Navarrski kolegij (od 1304 dalje) – semenišče in teološka fakulteta, kjer so Školjkarji izvedli uspešen vlom.

⁴⁸ Jean Poullieu (*Žan puljé*) je bil doktor teologije na pariški univerzi in pridigar, ki je moral javno preklicati svoje obtožbe proti pokvarjenosti menihov.

⁴⁹ Tu navajam Ba(s)tarda de la Barra, da ne bi bilo preveč ječarjev. V originalu je omenjen Garnier. »Klotarjev svet« je mišljena izumrla dinastija *Clotar* francoskih kraljev.

⁵⁰ *Balada o sodnem prizivu* (Vprašanje jetniškemu vratarju), str. 180

⁵¹ *Balada (gobezdač) (Ballade – des langues ennuyeuses)* Pesem namenjena vsem špicljem in tožibabam. Pred tole balado Villon voli dvema »prijateljema« nič in sarkastično opeva njuna »dobra dela« in kako je iskal v kuharskih knjigah recept za njune jedi. Večina uspešnih podvigo (npr. že omenjeni vlom v Navarrski kolegij) se je lahko razkrilo le potom špecarjev. Zato bi recept za take prišel še kako prav.

⁵² Že omenjeni Guy Tabarie, ki je pri mučenju izdal svoje vlomilske pajdaše.

⁵³ Nedvomno najznamenitejša in slavna Villonova pesem – nagovor bratom ljudem. Pesnjena je v prvi osebi, kar redko najdemo pri Villonu. Brez dvoma ga je strah pred obešanjem, izničenjem ter trohnenjem na večalih morasto preganjal. Avtobiografska pesem. Bila je že štirikat prevedena tudi v slovenščino in to prvič že leta 1928. Menartov prevod je izšel že leta 1952 in dolguje, po besedah prevajalca, nekaj verzov prejšnjemu Župančičevemu prevodu. Predelan in ponovno izdan je bil leta 1980. Pesem je res zgovorna.

⁵⁴ *Balada o pregovorih (Ballade des Proverbes)* Balado je napisal v Vendomu l.1458 in je služila pesniškemu dokazovanju in tekmovanju na dvoru Charlesa Orleanskega, kjer je Villon preživel nekaj časa. Navkljub občudovanju se je s poetično družino razšel in o vzrokih se le ugiba. »Naštevalne« balade so bile takrat zelo v modi. Veščina in znanje avtorja sta imeli svojo ceno. Običajno so se začele tudi na isto besedo, kar je seveda v prevodu silno težko izvesti. Pregovori pa so nasploh prevedljivi le s smiselnim primerom.

⁵⁵ VT 11, str. 64

⁵⁶ Ludvik XI. (Louis – luj) je bil okronan 1461. Na poti iz Reimsa je šel čez Meung in kot je bila navada, je povsod ob njegovi poti bila izvršena amnestija. Tako se je tudi Villon rešil.

⁵⁷ Kralj norcev (Prince de Sotz) je bil vzdevek organizatorju javnih zabav. Pod seboj je imel igralce, glasbenike, akrobate. Vendar je za pusta zavladal pravi Kralj norcev, ki je uvedel svoje zakone, delih ničvredne »zlatnike« in – vladal. Po nekaterih virih so ga izbirali ljudje sami. Za Villona ni dokazano, da bi bil kdaj izvoljen za Kralja norcev, vendar mu nešteto romansiranih biografij in filmov to pripisuje.

⁵⁸ Karel Orleanski (duc Charles) je v svojem prvem zakonu z Izabelo Francosko, hčerko kralja Charlesa VI. imel hčer Jeanno, ki se je poročila z Jeanom II. Alençonskim in umrla brez otrok. Princesa Marija (Marie d'Orleans) je bila rojena iz vojvodovega drugega zakona z Marijo Klevsko po 16 letih jalovega zakona. V čast njenemu rojstvu je vojvoda objavil amnestijo. Villon ji je posvetil Epistolo za Marijo Orleansko (str. 162).

⁵⁹ *Dvojna balada*, 10. kitice prva polovica, str. 167

⁶⁰ VT 7, str. 63

⁶¹ Prešernovi verzi znanega latinskega rekla.

⁶² *II. balada (Ballades en jargon II)* Za to balado velja isto kot za prejšnjo. Colin de Cayeux in Montigny sta Villonova pajdaša, ki sta žalostno končala – oba so obesili. V tej in še nekaterih pesmih Villon svari pajdaše, kajti za umor so te obesili, medtem ko si za tatvine bil le zaprt. Torej, če že imaš izbiro, delaj manjše zlo – saj tako izbereš življenje.

⁶³ VT 72, str. 92

⁶⁴ VT 70, druga polovica, str. 92

⁶⁵ VT 92, str. 102

⁶⁶ *Balada za ljubico (Ballade a s'amnie)* Nesrečno dogodivščina z Rožo, to naj bi bila Katarina de Vauselles (Vausseles – petit valees = malo-vredna oz. Vredna – manj), je napeljala Villona na razmišljanje o François Marthe na katero napeljuje akrostih. V tretji kitici naj bi bil v akrostihu skrit anagram – UILLVON = Villon – s čimer Villon še poudari svojo narobnost. V poslanici nagovarja vojvodo Charlesa Orleanskega, ki je pesnil o ljubezni, bolj v duhu trubadurjev. Že v Dvojni baladi smo omenili prigodo s Katarino de Vauselles in njenim fantom. Dekleta prav s tem imenom niso našli, pač pa sumijo družino Vaucelles, ki je stanovala v Saint-Benoit-u, kjer se je potikal tudi Villon in celo nekaj časa bival in tam naj bi se mu pripetil ta ljubezenska nesreča.

⁶⁷ Ogenj sv. Antona (feu saint Antoine) – srbečica, tedaj zelo razširjena nalezljiva kožna bolezen (erysipelas), gnojni šen. Rekli so ji tudi »le mal des ardents« bolezen gorečezev.

⁶⁸ VT 58, str. 87

⁶⁹ *Epistola prijateljem*, str. 168

⁷⁰ VT 41, str. 74

⁷¹ *Balada – lepa orožarka lahkim dekletom (Ballade de la belle Heaulmiere aux filles de joie)* Tale balada je nadaljevanje Tožbe – po jamranju sledi nauk! Navdih za tole pesem naj bi Villon dobil v Romanu o roži, ko se gospej Vielli toži po mladosti. Celo nekaj verzov je dobesečno prevzetih, vendar so po Villonovski spreobrnjeni. Pocesnice so bile vedno na robu zakona, zato so si takrat nadevala razna imena poklicev: rokavičarka, čevljarka, orožarka, klobasičarka itd., da bi tako lažje opravljale svoj posel. Večina oseb o katerih pripoveduje Villon je resničnih na kar kažejo finančno-upravne listine. Prav tako tudi lepa orožarka – glej opombo pri prejšnji pesmi.

⁷² VT 111, str. 109

⁷³ Pierre Lomer (Pjer Lome) je bil kanonik cerkve Notre-Dame in je hotel očistiti središče Pariza, otok la Cite (1456) vseh sumljivih ženskih poklicev. A prostitutke so ga zapeljevale na vse načine, da bi ga odvrnile od te namere.

⁷⁴ VT 150, str. 129

⁷⁵ Margot je bila matrona javne hiše v bližini samostana Notre Dame, vendar je bilo to ime tedaj zelo pogosto med prijateljicami noči. Kakor večino Villonovih pesmi ima tudi ta resnično ozadje – zelo verjetno celo avtobiografsko. V tem bordelu je večkrat posredovala policija in marsikatero ime iz Villonovih pesmi najdemo v policijskih zapiskih. V zadnji kitici lahko preberemo v akrostihu: Villon. Naš François je bil zelo spreten v vpletanju vseh mogočih besednih iger.

⁷⁶ Za planet Saturn je tedaj veljalo, da ima slab vpliv na človeka in ga dela žalostnega in neprilagodljivega, skratka težkega za okolico.

⁷⁷ *Sklepna balada*, str. 147

⁷⁸ VT 125, str. 114

⁷⁹ *Balada in molitev †Jean Cotart† (Ballade et Oraison)* Pivska pesem, ki prične z svetopisemskima Noem in Lotom, ki sta se v pijanosti spozabila nad lastnimi hčerami. Artiklin pa naj bi poskusil na svatbi v Kani Galilejski vino, ki ga je Kristus napravil iz vode. Jean Cotart je bil odvnetik in kot kaže, nežna in vesela pivska ali zlobneje: pijanska duša. Očitno je bil Villonu zelo pri srcu, navkljub temu, da je bil državni uradnik, kateri so Villonu

prinašali le zgago in težave. Jean Cotart je umrl l. 1461 – ravno v času, ko je Villon pisal Veliki testament.

⁸⁰ VT 159, str. 136

⁸¹ VT 38, str. 73

⁸² *Balada – molitev k naši ljubi gospe (Ballade pour prier Nostre-Dame)* Čista vera je bila silna želja srednjeveškega človeka, a vendar mu je bilo jasno, kako je z božjimi poslanci na zemlji in njihovo mesenostjo. Upanje je univerzalno – Marija Egipčanska je bila grešnica pa se je spokorila in Devica Marija je rešila Teofila, čeprav je že zapisal svojo dušo hudiču. Strah pred peklom in radosti raja sta poganjala preproste ljudi kot je bila Villonova mati, kateri je namenjena tale pesem, kar razberemo iz napolita pred balado. Zadnji dve kitici imate še akrostih: Apellace Villon (v slovenski verziji je upoštevan le v poslanici akrostih Villon). Pravno bi to pomenilo ugovor oz. priziv, običajno pa poziv ali: sklicujem se (na) ali preprosto le: klic. To kaže, da je ta balada bolj za Villona kot za njegovo mater.

⁸³ VT 11, str. 64

⁸⁴ VT 75, str. 94

⁸⁵ VT 31, str. 70

⁸⁶ VT 161, str. 136

⁸⁷ VT 28, str. 70

⁸⁸ *Ana balada v le-tem starem jeziku (Ballade en vieux langage françois)* Že Villon je napisal to balado v stari francoščini iz XII. stoletja. Janez Menart se je odločil prevesti v jezik protestantov in začetkov slovenske pismenosti. Nekaj besed: amick – duhovniško pokrivalo; špota – sramoti, zmerja; Erb – nasledstvo, dediščina itd. V originalu se zadnja vrstica vsake kitice glasi bolj v smislu, da vse mine, da vse odnese veter, vendar je Menartova rešitev močnejša, kajti res je da vse izgine, vendar se tudi konča.

⁸⁹ *Balada o nepomembnem kramljanju*, str. 155

⁹⁰ *I. balada (Ballades en jargon I)* Ta je prva balada zapisana ali pravilneje: ohranjena v »tolovajski latovščini«. Malo besednjaka se najde v sodniških spisih, a večina se ga je porazgubila in pozabila ali pa ostala skrivnostna – znana le izbrancem – znamenitim članom lopovske bratovščine Školjkarjem (Coquillards). Prevod sledi smislu, kajti niti Francozi še niso razvozlati vsega. Menart jim je tu dal baladno obliko, kajti original je razen v refrenu, precej svobodnejše oblike. Nauk te balade se prepleta čez vse ostale – čim dlje od štrika in kehe – skratka: čuvaj se!

⁹¹ *Kvatrina*, zadnji del, str. 176

⁹² Robert d'Estouvill, profos, načelnik policije in sodstva, ki je bil, naklonjen Villonu, saj jo je le-ta večkrat poceni odnesel. V VT mu je posvetil Balado z akrostihom Ambroziji Delore, ženi grofa d'Estouvilla.

⁹³ *Balada o odpuščanju (Ballade de Merci)* Predzadnja balada Velikega testamenta prosi za odpuščanje, a vendar ne za vse. Spomin na ječe v Meung-sur-Loire je še živ. V Sklepni baladi, ki ji sledi in je hkrati zadnja pesem Velikega testamenta, ga golega še zadnjič »piči Amor« in nato v predzadnji verz ujoje o črnem vinu imenovanem morillon, kar nekateri komentariji razčlenijo v mor(t)-illon (nekaj takega kot: smrtnik). Pravi konec po Bahkovo si torej želi naš Villon.

⁹⁴ *Balada o Francu Gontieru (Les Contredits Franc Gontier)*

Philip de Vitry je v XIII. stoletju napisal slavno in znano pesem o Francu Gontieru – o srečnem in z vsem zadovoljnim kmetu. Kasneje je to ime veljalo kot sinonim za maloumneža. Ravnotako, Sidonija je zapeljiva junakinja srednjeveške romance. Pesem je prava anti-pastorela.

⁹⁵ Navajam vse tri kot avtorje, kajti François Villon je vse doživel in spisal, Janez Menart ga je ponašil, Jani Kovačič uglasbil in zložil tole spevoigro v kateri je Menartovega prevoda za več kot pol.

⁹⁶ Premierni koncert *Tolovajske balade* (maj, 1993) je bil prvi iz cikla *Pijano bar*, ki se je 10 let odvijal v KUD France Prešeren v Trnovem, Ljubljana. Zaključil se je z koncertom Bulvar Bankrot (maj, 2003). Zato smo *Pijano bar* poimenovali tudi CD- ploščo.

⁹⁷ *Zbrano delo vsebuje: Mali testament – MT (Le Lais François Villon), Veliki testament (Le Testament Villon), Razne pesmi (Poésis diverses) in Tolovajske balade (Ballades en jargon).*

⁹⁸ O prevodih v slovenščino najdete izčrpno v Spremni besedi k Zbranemu delu, kjer Janez Menart opiše radosti in zagate prevajanja. Prav tako najdete vse opombe, razlage in izgovorjavo.

⁹⁹ Opombe izbral in priredil Jani Kovačič.